

OPEN MONU MENTEN DAG 2023

Open Monumentendag

Voorwoord

In onze drie gemeenten staan op zaterdag 9 september 2023 in totaal een kleine veertig monumenten voor u open. En op een aantal locaties zelfs ook op zondag 10 september 2023. Wees welkom!

Op Open Monumentendag vieren we dat in Zeeuws-Vlaanderen veel mooie monumenten bewaard zijn gebleven. Er zitten unieke historische schatten bij. Op deze dag zetten alle deelnemers hun deuren wagenwijd open en kunt u ons gezamenlijk erfgoed bezoeken. Neem eens een kijkje in de stadstuin van Hulst aan de Bontehondstraat, Museum Het Warenhuis in Axel of bezoek een kerk of molen in Sluis of Groede.

Het landelijke thema is dit jaar: Levend erfgoed. Erfgoed is hetgeen we uit het verleden hebben weten te bewaren en waarmee we nu nog leven. In Zeeuws-Vlaanderen hebben we veel monumenten en bijzondere plaatsen. Die vertellen elk hun eigen verhaal over onze geschiedenis.

In deze brochure vindt u informatie over alle monumenten die dit jaar te bezoeken zijn op Open Monumentendag. Ook zijn er plattegronden om u wegwijs te maken. Ga wandelen of fietsen. Eventueel met een gids.

De Open Monumentendag is niet mogelijk zonder de medewerking van alle eigenaren en beheerders van de monumenten. Dank daarvoor. Ook dank aan de vele vrijwilligers die betrokken zijn bij Open Monumentendag. Zonder hen is deze dag niet mogelijk.

**Marian van Oostenbrugge- Bertou
Wethouder Sluis**

‘Onze streek heeft een rijke geschiedenis. Tijdens de Open Monumentendag is deze geschiedenis voor iedereen toegankelijk. Diverse monumenten openen hun deuren én voegen iets extra’s toe. Zo zijn er in het museum het Belfort extra gidsen aanwezig en loopt meneer van Dale er zelf rond! Als ik zo vrij mag zijn om nog een tip te geven; bezoek een museum dat u anders niet zou bezoeken en laat u verrassen!’

**Jeroen de Buck
Wethouder Terneuzen**

“De gemeente Terneuzen is trots op haar erfgoed. Hoeveel moois we hebben laten we graag zien tijdens Open Monumentendag. Het is dé gelegenheid om te genieten van onze geschiedenis, monumentale gebouwen, culturele gebruiken, tradities en ambachten. Ga op pad, ontdek, leer en bewonder. De mooie ontmoetingen en boeiende gesprekken krijgt u extra!”

**Gino Depauw
Wethouder Hulst**

‘Het mooie is dat u op deze dagen ook monumenten kunt bezoeken die normaal niet toegankelijk zijn’, vertelt wethouder Gino Depauw van Hulst. ‘Denk bijvoorbeeld eens aan de luchtwachtoren in Nieuw Namen. Die kunt u normaal enkel van een afstandje bekijken. Maar op Open Monumentendag kunt u deze beklimmen en zijn er mensen aanwezig die de historie van het gebouw kennen en er boeiend over kunnen vertellen. Dát maakt Monumentendag een heel levendige dag.’

Iedereen veel plezier gewenst tijdens Open Monumentendag. Geniet van de bijzondere monumenten in Zeeuws-Vlaanderen. Laat u meevoeren door de schoonheid ervan en door de verhalen die deze bijzondere plekken vertellen.

Gemeenten Sluis, Terneuzen en Hulst

Nr.1

HET BELFORT IN SLUIS

In het gezellige centrum van het Zeeuws-Vlaamse koopstadje Sluis staat het Belfort, het enige belfort van Nederland. Het Belfort van Sluis werd gebouwd in de 14e-15e eeuw. Een belfort is van oorsprong een middeleeuwse, Vlaamse toren met klokken die werden geluid bij belangrijke gebeurtenissen, zoals een brand, de nadering van een vijandelijk leger of de afkondiging van een wet. Later duidde men er het stadhuis mee aan waar de belfortoren deel van uitmaakte. Een belfort was (en is) het toonbeeld van stedelijke trots, prestige en gezag.

Museum het Belfort

Het Belfort is een gebouw waar vele elementen samenkomen: het bestuur van de gemeente Sluis zetelt in de raadzaal, maar ook huwelijksvoltrekkingen, concerten, lezingen, geschiedenisvertellingen en moderne beeldende kunst bieden de inwoners van Sluis en de vele bezoekers een bijzondere en rijke ervaring.

De raadzaal

De historische raadzaal is de mooiste zaal van het Belfort. Deze is versierd met wapenschilden en balkdecoraties en is verder 'aangekleed' met schilderijen uit de 17e en 18e eeuw, middeleeuwse voorwerpen en een indrukwekkend, uitbundig gedecoreerd vierschaarhek uit de 18e eeuw.

De Burgemeesterskamer

De burgemeesterskamer is eveneens een kostbaar versierde pronkzaal, met weelderig goudlerenbehang en Sluise portret- en stadsschilderijen uit de afgelopen twee eeuwen. Bovendien staat er fraai Vlaams en Zeeuws meubilair uit de 17e-19e eeuw.

De raadselder

Het onderste en oudste deel van het Belfort is de raadselder waar historische en kunsttentoonstellingen te zien zijn. In een hoek bevindt zich de oude gevangenis met een echte pijnbank en een (nieuwe) gevangene...

De belfortoren

Hoog in de Belfortoren staat een houten beeldje, genaamd "Jantje van Sluis". Dit mannetje in 17e eeuwse klederdracht slaat met zijn hamer de tijd op de klokken. Hij is de 'held van Sluis' omdat hij Sluis reddde van een Spaanse aanval. Eenmaal boven, heeft is er een prachtig uitzicht over Sluis en het West-Zeeuws-Vlaamse platteland.

Informatie:

Openingstijden
Museumbezoek is mogelijk op woensdag t/m zondag van 13.00 tot 16.30 uur.

Het museum is alleen tijdens openingstijden bereikbaar op 06-82484657 (b.g.g. 06-82375452).

Stadsbeiaardier

Onze stadsbeiaardier Piet Hamelink bespeelt iedere zondag van 15.30 uur tot 16.30 uur het carillon van het Belfort.

Open monumentendag

Tijdens de open monumentendag is toegang tot het Belfort gratis. Deze dag staat er op iedere etage een vrijwilliger om extra uitleg te geven. Daarnaast is dhr. Van Dale aanwezig!

Nr.2

MOLEN DE BRAK – ANNO 1739

In de Middeleeuwen bezat Sluis een tiental molens, waarvan er in 1920 nog slechts drie over waren. De enige nog overgebleven molen van Sluis op 't Meul'ende (Moleneind) is molen "de Brak". Deze windkorenmolen werd genoemd, naar een Frans jachthondenras (Braque) die hun neus in de wind steken tijdens het jagen, net zoals de molen zijn wieken tegen de wind richt voor een optimaal rendement. De molen werd gebouwd in 1739 en was de eerste stenen molen in de streek. Boven de deur aan de noordzijde is een gevelsteen aangebracht met verwijzing naar de naam. In 1944 brandde De Brak door oorlogsgeweld af; in 1950 werd de molen gerestaureerd. De laatste restauratie was in 2011. De molen is een zogenaamde "bovenkruier met stelling" met 6 zolders.

De Kap: De Kapzolder is 360° draaibaar op de windrichting. Het bovenaanzicht in deze laat de belangrijkste onderdelen zien van de kap met hun specifieke benaming. Dit aanzicht laat u het Engels kruierwerk zien wat in deze molen gemonteerd is en het mogelijk maakt om de kap met het wiekenkruis op de wind te kruieren (draaien). Op deze zolder ziet u de grote liggende gietstalen as welke gegoten is in gietijzer "De Prins van Oranje" in Den Haag.

Het hier omheen gebouwde grote bovenwiel, ook wel remwiel genoemd, is omgeven door vangstukken van wilgen- of olmenhout. Deze zijn onderling verbonden door middel van maanijzers en liggen vast aan het rechtse voeghout. Met de draairichting van dit wiel mee is het andere einde verbonden aan de vangbalk welke bij een neergaande beweging van deze, de vangstukken rondom het wiel spant en daarmee de rem in werking zet. Dit noemt men het vangen van de molen.

De Maalzolder: De Kruilier - dit systeem maakt het mogelijk, om d.m.v. van de verbonden schuine schoren, de dwarsbalken welke door de kap steken

(de korte en de lange spruit) en het ondersteunend Engels kruierwerk wat zich onder de kap bevindt; om het wiekenkruis in de windrichting te kruieren.

Het wiekenkruis bestaat uit een binnen- en buitenroede. Deze zijn geborgd met keerklossen, roewiggen en spitijzers. Een roede heeft op deze molen een totaal lengte van 23 meter 80. De roedeopbouw ofwel het wiekenkruis is hier uitgerust met het systeem van "Van Bussel" met remkleppen. De roede is voorzien van een stroomlijneus en de zeeg van het hekwerk is minder diep gezet. Deze lepelvorm heeft voordelen, als zijnde de zeilslag verminderd wordt, hogere trekkracht, de molen draait regelmatig en heeft een goede aërodynamische werking door de stompe neus en is stormveilig omdat het windvangend oppervlak kleiner is en de remkleppen bij een te hoge snelheid in werking treden.

U treft er ook het lichtwerk, dit is nodig om de juiste druk van de draaiende lopersteen op de ligger te geven. Aan de hand van de snelheid, het invallend graan en de druk op de lopersteen wordt de grof- of fijnheid van het te malen product bepaald.

De Steenzolder: Hier ziet u de verbindingen vanaf de bovenas tot aan de koppelstenen. Het mag u duidelijk zijn dat het grote spoorwiel het kleinere wiel een grotere snelheid geeft. De grote "vinding" als het gaat over wielen en assen. De verhouding in deze molen is 1 op 5,5. d.w.z. dat één omwenteling van het wiekenkruis, vijf en een halve omwenteling aan de lopersteen is.

Molenbezoeking & winkel: De molen is nog steeds actief en toegankelijk en belooft u bij bezoek een panoramisch zicht over Sluis vanop de boven stelling. U kunt ons meel ook in de molen kopen. Het meel uit de molen wordt gebruikt in onze brasserie voor het bereiden van lekkernijen! Ook een

Hollands souvenirkje zoals een Delfts blauw molentje of een houten klompje is hier te koop.

Brasserie

Het meel dat met de molen wordt gemalen wordt gebruikt in onze brasserie (met wintertuin en ruim terras) voor het bereiden van onze artisanale molenaarspannenkoeken. Maar ook bakken we appelbollen, appeltaart, wafels, poeffertjes,...

Entréeprijzen

Individuele bezoeken tijdens openingsuren.
10.30uur – 17.30 uur (vrijdag gesloten)
Volwassenen : € 2.50 - Kinderen : € 2.00 (van 4 tot 15 jaar)
Groepsbezoeken vanaf 25 personen op reservatie. Gids prijs € 17,50

Contact

Molenaar: Oscar Murijn, Paul Plasschaert, Christ Langenberg en Fleur Langenberg
Nieuwstraat 26 - 4524 EE Sluis - Nederland
+31.117-461250
www.molenvansluis.nl

DE WITTE JUFFER, IJZENDIJKE

Binnen de gemeente Sluis zijn in diverse kernen nog prachtige molens te bewonderen en te bezoeken. Een van de molens die tijdens de monumentendagen zijn deuren open is De Witte Juffer, de molen van IJzendijke. De Witte Juffer is in 1841 gebouwd als 'n ketting gekruide grondzeiler en al na enkele jaren, voor 'n betere windvang, verhoogd tot stellingmolen. De haken in de romp zijn nog stille getuigen van het feit dat de molen 'n kettingkruier is geweest en op de maalzolder vind je nog een (hergebruikte) balk waar het kettingrad op inhaakte. De Witte juffer is na 'n roedebrek in 1931 onttakeld en is in 1965 grondig gerestaureerd met onderdelen van molens uit Maarheeze (NL) en Hamont (B). Na deze restauratie bleek dat de molen niet echt

maalvaardig was en daarom zijn er later verbeteringen aan het gaande werk uitgevoerd. Ook zijn beide roeden vervangen, de eerste in 1995 en de andere in 2001. Onlangs zijn de lasnaden in de roeden gecontroleerd en gelukkig zijn er geen gebreken gevonden. De Witte Juffer kan, in tegenstelling tot enkele andere molens in Zeeuws Vlaanderen wel blijven draaien. Twee enthousiaste molenaars zetten de molen iedere zaterdag in werking, plegen klein onderhoud, geven rondleidingen en natuurlijk wordt er gemalen. Deze molenaars ontvangen je graag tijdens dit Open Monumenten weekend. De molen is beide dagen geopend voor bezoek van 11:00 uur tot 16:00 uur.

LUTHERSE KERK GROEDE

De Lutherse Kerk in Groede (1742) is een klein, maar kostbaar monument, en onderdeel van museumformule Het Vlaemsche Erfgoed Groede. De kerk belichaamt de geschiedenis van de Salzburger Lutheranen die in de 18e eeuw als vluchtelingen in o.a. Groede arriveerden. Omdat Het Vlaemsche Erfgoed ernaar streeft cultuurhistorie en hedendaagse cultuur te verbinden, is in de periode van de Open Monumentendagen een tentoonstelling gaande in de kerk.

Gabriele Kliem-textielkunst

Gabriele Kliem is bekend als "De Paarse Vlinder", een textielkunstenaar met meer dan 30 jaar ervaring. Zij is zijdeschilderes, werkt met ecoprint en met droogvilt. Gabriele is ook creatieve therapeute, werkt met hart en ziel vanuit een psychologische invalshoek, kleuren zijn haar passie, en de gedachte dat kunst toch altijd de andere kant van de maan zichtbaar maakt.

Funda Ozyer- keramiek

Funda Ozyer is een gedreven keramiste die werkt vanuit haar keramiek atelier Utopia in Terneuzen. Ook haar werk wil kunstzinnige zintuigen prikkelen. Zij werkt vanuit de gedachte dat creativiteit en het werken met keramiek stress afbouwend is en zo ruimte vrij maakt voor een gelukkiger wereld. Beide kunstenaars zijn lid van ZCC, het Zeeuwse Colorama Collectief, een nieuwe kunstenaarsvereniging in Terneuzen.

Molenstraat 28
Lutherse Kerk Groede
04 t/m 10 september 2023
12.00 – 16.00 uur

MARIAKERK CADZAND

De Mariakerk is een tweebeukige hallenkerk, opgebouwd uit gele Vlaamse baksteen. De Zuidbeuk (naast de consistorie) is vermoedelijk gebouwd tussen 1250 en 1300 en de noordbeuk in het begin van de 14e eeuw.

De stijl is in hoofdzaak vroeg-gotisch (Scheldegotiek), de zware zuilen zijn nog Romaans. De kerk had vroeger een hoge, plompe toren, Sint Lambert genoemd, een baken voor de zeelieden. De Lambertustoren liep gevaar in te storten en werd in 1677 afgebroken. De stenen werden gebruikt voor restauratie van de kerk en de pastorie. Nadien volgden meer aanpassingen.

In 1930 werd de kerk grondig gerestaureerd. Het houtsnijwerk van de banken uit 1650 werd als versiering van de nieuwe banken gebruikt en er werden gebrandschilderde ramen geschonken. De gemeente Cadzand verving de dakruiter door de huidige renaissancestoren.

Bij de bevrijding van Zeeuws-Vlaanderen in 1944 werd door hevige beschietingen veel schade aan de kerk toegebracht. De gebrandschilderde ramen gingen op één na verloren. Gespaard -en nog te zien- werd 'het Lam Gods' (Agnus Dei)

De oorlogsschade werd hersteld, met hulp van Monumentenzorg is in 1962 de pastorie afgebroken. In 1963 werd op de fundamenten van de sacristie, de consistorie tegen de kerk aangebouwd.

De Mariakerk, een rijksmonument, is eigendom van de Protestantse Gemeente De Westhoek te Sluis. Er worden regelmatig kerkdiensten gehouden. In de zomerweken worden ook Duitstalige kerkdiensten gehouden voor toeristen.

Daarnaast heeft de kerk een brede dorpsgerichte-functie: beeldbepalend voor Cadzand-Dorp, beschikbaar als expositie-ruimte, locatie voor (burgelijk) huwelijk, concerten en diverse bijeenkomsten. In de kerktuin heeft de Stichting WereldvredeSVlam een plaats gevonden voor haar monument.

De Stichting Behoud Dorpskerk Cadzand, opgericht in 1999, zet zich op diverse wijze in om de Mariakerk in goede conditie te houden.

De Mariakerk is tijdens het monumentenweekend 2023 te bezichtigen op zaterdag.

BURGER WEESHUIS AARDENBURG

Weststraat 22 Aardenburg – open van 11 tot 17 uur.

Tijdens de Open Monumentendag is het voormalig "burger weeshuis" uitzonderlijk open voor het publiek! De monumentale panden in de Weststraat 20, 22 en 24, gebouwd in 1631, deden dienst als armenhuis, weeshuis en bestuurderslokaliteit van de regenten.

In de Weststraat 22 bevindt zich de fraaie regentenkamer, die nu nog gebruikt wordt als vergaderruimte. Deze is uitgevoerd in neorenaissancestijl, voor Nederland een zeldzaamheid.

Een ervaren gids neemt u mee in de geschiedenis van dit prachtige pand, met verhalen over binnenmoeders- en vaders, saucijzenbroodjes met nieuwjaar, en de wroeging van een kaperkapitein.

Met dank aan de Commissie van Beheer voor de welwillende medewerking.

PROTESTANTSE GEMEENTE TE SINT-KRUIS EN AARDENBURG

Op open monumentendag 9 september wordt er in de Sintbaafskerk te Aardenburg een spannend avontuur georganiseerd door het beklimmen van de grote toren onder begeleiding van gidsen. De minimale leeftijd is 12 jaar. De eerste beklimming is voorzien rond 10:30 uur. De kosten bedragen vijf euro, dat is inclusief handen wassen en een koel drankje of koffie. Verder wordt er om 14:30 door de Stichting tot Behoud van de Cadzandse klederdracht in de kerk een heuse show gegeven. De show duurt ca één uur.

Daarnaast exposeert Aquaart in de kerk. Ook kunt u de VR presentatie van de kerk in de zijbeuk bekijken. De geschiedenis van de kerk van 959 tot 1672.

Contact:
Dick de Pooter
0627850061

MUSEUMHUIS1912

In Nieuwvliet, aan de Dorpsstraat 55 is het Museumhuis1912 gevestigd. Het Museum is een bijna authentiek huis uit 1912. Pieter de Hullu heeft dit huis laten bouwen en hier gewoond tot zijn overlijden in 1958. Pieter de Hullu was boer van beroep en vrijgezel en had een huishoudster, Saartje Brakman. Het huis is na het overlijden van Pieter in vrijwel geheel de oorspronkelijke staat gebleven, wat een goed beeld heeft van hoe er toen geleefd, gewerkt en gekookt werd. Het bestaat uit een voor- en achterkamer, een kelder met kelderkamertje en er is een open zolder. Het huis is ingericht met meubels en decoratie uit 1900-1950. Pieter de Hullu sliep zelf in één van de bedsteden, die ook nog geheel intact zijn, in de voorkamer, wat ook wel de pronkkamer of mooie kamer genoemd werd. De huishoudster was inwonend en sliep in het zogenaamde kelderkamertje. Het is een huis van een welvarend iemand uit die tijd. Bijzonder zijn alle oude krukken op de deuren en de binnenluiken, naast tal van andere originele details. Pieter de Hullu en de huishoudster zitten in het Museum aan tafel in de achterkamer. Ze dragen de Cadzandse klederdracht. Bij een bezoek aan het Museum zal hierover uitgebreid uitleg gegeven worden, het is ook mogelijk om zelf de kleding aan te doen voor bijvoorbeeld een fotosessie. Voor kinderen is er van alles te beleven in Het Museumhuis 1912. Als ze willen, worden ze bij binnenkomst aangekleed als een kind uit die tijd. Een schortje, een kielkje en een mutsje of een petje. Tijdens de rondleiding mogen ze zelf verschillende handelingen uitvoeren, zoals pompen, koffiemalen, in de bedstede liggen, snoepjes afwegen. Op de zolder is er elk jaar een steeds wisselende expositie. Dit jaar is er de bijzondere en mooie expositie "Goed Gemutst", verzorgd door Susan Bak-Plasman, modeontwerpster. Zij is geïnspireerd door de Zeeuwse streekdrachten en heeft nieuwe kleding en sieraden ontworpen waarin oude technieken zijn gebruikt. Tevens is er een tweede

expositie in het schuurtje bij het Museum van oude kappers-en scheermaterialen die verzameld zijn door de heer Paul Jeunink. Ook dit is absoluut de moeite waard! In de tuin van het Museum worden oude "vergeten" groenten geteeld.

Openingstijden:

Op dinsdag- en donderdagmiddag van 13.00 uur tot en met 17.00 uur. In de maanden juli en augustus is het museum ook op woensdagmiddag geopend.

Het is mogelijk om een afspraak te maken voor een rondleiding op een andere dag. En groepen tot maximaal 20 personen kunnen op afspraak komen. Tel. 06 20424554 of 06 25208575. Iedere bezoeker krijgt een rondleiding van een vrijwilliger. Omdat een rondleiding ongeveer 45 min duurt, start de laatste rondleiding om 16.15 uur.

Toegangsprijzen inclusief rondleiding:

Kinderen 6 – 12 jaar € 3 p.p. Volwassenen € 4 p.p. Aangekleed worden in Cadzandse Dracht is mogelijk, hiervoor moet wel tevoren een afspraak gemaakt worden en hiervoor wordt een extra bijdrage van € 10 per persoon gevraagd. Afhankelijk van de maten is het mogelijk om tot 4 personen tegelijk aan te kleden.

Oude spelletjes

In de zomervakantie worden er oude spelletjes georganiseerd in de tuin van het Museum. Dit vindt plaats op donderdagmorgen op 20 en 27 juli en 3 en 10 augustus, steeds van 10.00 uur tot 11.30 uur. Toegangsprijs voor de kinderen is € 4 per kind. Er kunnen maximaal 20 kinderen per keer meedoen. Aanmelden hiervoor kan via tel.nr. 06 20424554 of 06 25208575. Ouders zijn ook van harte welkom en kunnen genieten van de kinderen en zelf meedoen. Een kopje koffie met een warme wafel wordt tegen betaling aangeboden.

DE KERK VAN ST. ANNA TER MUIDEN

Je ziet hem al van verre staan. De zware vierkante toren van St. Anna ter Muiden. De toren is een overblijfsel van een 14de eeuwse gotische kruiskerk. Aan de sporen in de vier zijmuren kan men afleiden dat de toren was ingebouwd tussen het koor, het schip van de kerk en twee dwarsbeuken. De hoogte toont aan hoe imposant het gebouw vroeger geweest moet zijn.

In de Tachtigjarige Oorlog werd het kerkgebouw verwoest. In 1653 werd het huidige Nederlands Hervormde kerkje aan de zuidzijde tegen de stompe toren aangebouwd. Men vermoedt dat de toren van de kerk vroeger dienst deed als vuurtoren toen

het stadje in de 14e eeuw nog een haven had en het Zwin druk bevaren werd.

Het huidige (kleine) kerkje dateert uit 1653. Bij de kerk is ook een kerkhof. Aan de zuidkant werden de goede en gedoopte mensen begraven, aan de noordkant de slechte en ongedoopte. Naast het kerkpad begroef men ongedoopte baby's die in het kraambed gestorven waren. Men dacht dat als zwangere vrouwen over het pad liepen, de ziel van de dode baby zich zou nestelen in de buik van de vrouw. Zo had het de kans opnieuw geboren en gedoopt te worden.

GROTE KERK GROEDE

De vroegste kerk van Groede dateert uit de late 13de of begin 14de eeuw. Bij de grote overstroming van 1375 verdween het dorp en de kerk in de golven. Kort daarna is er op dezelfde plaats een drie-beukige kerk gebouwd, die nog steeds de grondslag vormt van de huidige kerk. De stevige bakstenen toren met vierkante onderbouw met steunberen en een achzijdige bovenbouw, heeft de eeuwen nog het best doorstaan. De kerk van Groede behoorde tot de aanzienlijkste van de regio. Deze bezat veel kerkschatten en 174 ha landbouwgrond. Met de Reformatie in 1579 kwam hieraan abrupt een eind.

Oorlog en zout water

Tijdens de Tachtigjarige oorlog zetten de twee strijdende legers, enerzijds de Hertog van Parma en anderzijds Prins Maurits van Oranje de polders onder water. Het dorp Groede met de kerk verviel daardoor tot een ruïne. Het kerkgebouw heeft door de inundatie dertig jaar lang in het zoute water gestaan. Pas tijdens het Twaalfjarig Bestand van 1609 tot 1621 werd er opnieuw bedijkt. Dit onder andere door de gebroeders Cornelis – en Jacob Cats. Vanaf 1625 werd er weer gewerkt aan de opbouw van de kerk. In september 1635 vond de oplevering plaats. Door de komst van veel Walen, protestante vluchtelingen uit Frankrijk die zich hier vestigden, werd er in 1622 een zelfstandige Waalse kerk gesticht in de toen dichtgemetselde zuidelijke beuk. Tot 1817 maakten twee kerkgenootschappen, de Nederduits Gereformeerde Kerk en de Waalse of Franse Kerk gebruik van de kerk. Echter de financiële steun van de "tienden heffers" (belasting) bleef na de herbouw van 1635 uit. Met name de familie Cats liet het afweten. Dit ondanks de grote zakelijke belangen die Jacob Cats had in het toenmalige Staats-Vlaanderen. Een in 1668 ingezette juridische procedure door de kerk tegen de familie Cats, om hun verplichtingen tegenover de kerk na te komen heeft 29 jaar geduurd. In 1699 werd door de hoogste rechtbank, de Raad van Brabant het "doodvonnis" over de kerk uitgesproken. Als uiterste noodmiddel is de laatste resterende grond verkocht.

Renovatie

In 1740 kwam er eindelijk weer wat financiële ruimte, verstrekt door de Staten Generaal. Toen heeft er een goede opknapbeurt plaats gevonden. Uiteindelijk heeft de familie Cats in 1794 nog een flinke donatie gedaan. De huidige dooptuin, de preekstoel en de Cats-bank getuigen heden ten dage daar nog van. De

zandloper bij de preekstoel gaf aan hoe lang de preek duurde. Tussen de jaren 1818 en 1868 is er diverse keren (groot) onderhoud gepleegd. Tijdens de restauratie van 1976 werd al duidelijk dat er nog meer gerestaureerd moest worden. Door de zout indringing uit het verleden, vielen er soms grote stukken stucwerk uit de muren en het plafond. De veiligheid kwam in het geding. Door het uitblijven van overheidssteun, heeft de bevolking rond 2009 zelf actie ondernomen en de kerk ingepakt met lakens. Dit om de "schande te bedekken". Dit heeft veel publiciteit opgeleverd en het Rijk ertoe gezet om een bedrag van 1,5 miljoen euro beschikbaar te stellen. In 2009 en 2010 is de kerk en toren volledig gerestaureerd. Er heeft toen ook een eigendomsoverdracht van de kerkelijke gemeente naar de Stichting Grote Kerk Groede plaatsgevonden. Tevens is de inrichting aangepast aan multifunctioneel gebruik. Het kerkorgel is gerestaureerd en in 2016 weer in gebruik genomen.

Groede en de tweede wereldoorlog

Bij de bevrijding van West-Zeeuws-Vlaanderen heeft Groede in de herfst van 1944 de status van Rode Kruis dorp gekregen. Op het dak van de kerk was een groot rood kruis geschilderd. Veel geëvacueerde bewoners en gewonden hebben toen in de kerk onderdak gevonden. Vermeldenswaardig is nog de tekst die aangebracht is op het voormalig knekelhuis aan de noordzijde. Een tekst die eeuwigheidswaarde heeft.

Soo gy nu zyt
Waren wij voor dezen
Soo wy nu zyn
Sult gy haast wesen
Anno 1752

Nr.11

'T KERKJE VAN WATERLANDKERKJE

Dit kerkje was in 1674 het begin van het dorp Waterlandkerkje. Het werd gebouwd op de grens van drie polders, waar twee dijken samen kwamen. De Hervormde Gemeente in deze polders bestond al eerder. Eerst kwam men samen in een voormalige Katholieke Kerk, die tijdens de 80-jarige oorlog in verval geraakt was. Deze kerk stond 4 km. naar het zuiden, dichtbij de tegenwoordige Belgische grens. De predikant was dominee Johannes Stuerbout. Tijdens een kerkdienst werd hij door acht militairen van het Spaanse bezettingsleger in de Zuidelijke Nederlanden aangevallen en mishandeld. Twee maanden later stierf hij aan de verwondingen. Zijn overvallers hadden hem het linkeroor afgesneden. Zijn standbeeld bij de tegenwoordige kerk is in 1984 gemaakt door pastoor Omer Gielliet uit Breskens.

Het dorpje dat om de kerk ontstond bleef heel klein. Als er geen kerk had gestaan hadden we van een gehucht gesproken. In 1751 waren er maar vijf huizen in het dorp. Bij de kerkelijke gemeente hoorden verder niet meer dan zeven boerderijen in de omtrek. In het geheel telde de kerk veertig leden. Maar er was een schooltje met een schoolmeester, die bij de kerkdiensten als voorzanger optrad. Zo begon het dorpje, dat niet eens een naam had, maar "'t Kerkje" genoemd werd (en wordt!), toch een zekere centrumfunctie te vervullen voor de omliggende polders.

Windwijzer wordt gemeentewapen

De twee elementen van de naam Waterland zijn treffend gesymboliseerd in de windwijzer, en ook de geschiedenis van overstromingen in de streek door stormrampen en door het onder water zetten door oorlogshandelingen. Geen haan, maar een zeemeermin liet zien uit welke hoek de wind waaide. Toen

Tijdens de open monumentendag is de kerk open en is er een tentoonstelling.

Adres 't Kerkje van Waterlandkerkje: Molenstraat 58

Tel beheer; 0031(0)117-401376

Website: <https://www.kerkjewaterlandkerkje.vpweb.nl/>

Contact: waterlandkerkje@zeeuwsekerken.nl

Waterlandkerkje in 1796 als een zelfstandige burgerlijke gemeente werd afgesplitst van IJzendijke en Oostburg, kwam de liggende meermin in het gemeentewapen. Later is de zeemeermin van de torenspits verdwenen, en Waterlandkerkje is geen burgerlijke gemeente meer maar hoort bij de Gemeente Sluis. De zeemeermin vinden we in de kerk nog terug in het koperwerk van de Bijbel-lezenaar.

Monumentenzorg

In 1958 was het kerkgebouw zo vervallen geraakt dat er zelfs over opheffing van de kerkelijke gemeente gedacht werd. Als tijdens een vergadering van de kerkenraad een van de leden niet met de vuist op tafel had geslagen was het misschien wel zo ver gekomen. Maar met een beroep op het dappere verleden van Waterlandkerkje kon in de omgeving voldoende geld worden ingezameld om met de restauratie te beginnen. Monumentenzorg zorgde voor het ontbrekende deel.

Stichting Oude Zeeuwse Kerken en vrijwilligers

Sinds 2001 is het kerkgebouw overgenomen door de Stichting Oude Zeeuwse Kerken. Sinds die tijd vinden er elk jaar tentoonstellingen en concerten plaats in de kerk, die door de vrijwilligers van de plaatselijke stichting worden georganiseerd. Zij zorgen ervoor dat de kerk open blijft en ook wordt gebruikt voor kerkdiensten, bruiloften en uitvaarten, en dat het gebouw kan worden gehuurd voor speciale gelegenheden. In 2024 hoopt het dorp het 350-jarig bestaan van dit historische pareltje in onze mooie gemeente met trots te kunnen vieren.

Nr.12

MUSEUM CULTUURFORUM AARDENBURG

Als je door Aardenburg rijdt, dan valt het meteen op dat dit stadje een rijke historie kent. De markante gebouwen ademen een rijk verleden uit en ook in het landschap zie je de resten van een rijk verleden terug.

Een jaar of vijftig geleden ontdekten wetenschappers dat Aardenburg een rijke archeologische locatie is. Het bleek dat de Romeinen er 2000 jaar geleden een castellum hebben gebouwd. Ofwel een legerkamp. De resten van dit legerkamp zijn opgegraven alsook een groot aantal Romeinse voorwerpen. Het legerkamp in Aardenburg was één van de legerkampen die de Noordelijke grens van het immense Romeinse Rijk moest verdedigen. Ook wel bekend als de Romeinse Limes. Langs deze gehele oude grens zijn veel overblijfselen in de grond bewaard gebleven en gevonden, waarmee de Limes het grootste archeologische monument van Nederland is. In 2021 werd deze Neder-Germaanse Limes, de officiële naam van dit deel van de grens, erkend als UNESCO Werelderfgoed.

In het splinternieuwe museum laten wij je een stukje van deze bijzondere Romeinse geschiedenis zien. Kom met het hele gezin en ga op ontdekkingsstocht door onze eigentijdse en interactieve tentoonstelling over Romeins Aardenburg. Verwacht geen vitrines vol objecten of eindeloos lange teksten. Dit is een museum waar je archeologie en geschiedenis beleeft en waar je iets kunt doen.

Ben je na een bezoek aan ons museum benieuwd wat er nog meer te ontdekken valt in Aardenburg? Boek dan vooral een

rondleiding bij het Gidsengilde Aardenburg. Zij vertellen je meer over de onderbelichte maar toch bijzondere verhalen en gebeurtenissen in Aardenburg die nationale bekendheid verdienen. Kijk op onze website www.cultuurforumaardenburg.nl voor de mogelijkheden.

Gidsengilde Aardenburg

Op open monumentendag verzorgt het Gidsengilde Aardenburg twee wandelingen langs het erfgoed van de stad en brengt de historie van Aardenburg tot leven. Aardenburg is één van de oudste stadjes van Zeeland, in de wijde omgeving bekend als de Kikkerstad. De gids neemt je mee langs de voormalige middeleeuwse markt, de Sint Baafskerk (één van de oudste kerken van Nederland), de maquette van het Romeinse castellum, de Kaaipoort met de Kikkerfontein, de Heilige Maria Hemelvaartkerk, Doopsgezinde kerk en vertelt over Romeinen, Vlaamse graven, Hollandse stadhouders, Tachtigjarige Oorlog, het Rampjaar 1672 en de Berenning, Tarzan, Onze-Lieve-Vrouw met de inktpot en nog veel meer. De wandeling start bij het Romeins archeologisch museum aan de Sint Bavostraat 3, aan de voet van de toren van de Sint Baafskerk.

Vertrektijd van de wandeling is 's morgens om 10.30 uur en 's middags om 14.30 uur en duurt +/- 2 uur. De deelname is gratis en aanmelden kan door een email te sturen naar gidsengilde@cultuurforumaardenburg.nl.

KRUISDIJKSCHANS

Op zaterdag 9 september tussen 11.00 en 16.00 opent Het Zeeuwse Landschap de deuren van De Kruisdijkschans in Sluis. De Kruisdijkschans, gelegen tussen Sluis en Aardenburg, ligt in rij met de Elderschans, de Krabbeschans en de Olieschans en maakt deel uit van de Staats-Spaanse Linies. Een bewoner van de Kruisdijkschans vertelt je van alles over de Kruisdijkschans vroeger en nu. De verhalen brengen het monument en de buitenplaats tot leven.

De Kruisdijkschans is in 1640 aangelegd als één van de vele verdedigingswerken in die streek. Het is een zogenaamde redoute, een kleine geheel omsloten veldschans. Dit was tijdens de Tachtigjarige Oorlog. Nadat met de Vrede van Munster een einde kwam aan deze oorlog, was de Kruisdijkschans militair gezien niet meer van belang. Het gebouw is hierna verwaarloosd. In 1762 kwam het in bezit van de familie Hennequin. Zij bouwden het om tot een landhuis. Honderd jaar bleef het in gebruik als landhuis. Rond 1920 werd het een boerenbedrijf. Hierbij bleef het woonhuis behouden. Maar het raakte in verval. Mede dankzij de Nationale Postcode Loterij is deze bijzondere plek behouden en in ere hersteld. Hiermee is een cultuurhistorische parel behouden gebleven.

Flora en Fauna

Op het perceel van de Kruisdijkschans staan huisweitjes, heggen,

knotbomen en hoogstamfruitbomen. Deze versterken de plattelandsnatuur. In de omgeving broeden ook verschillende vogels, waaronder de zomertortel, steenuil, veldleeuwerik, roodborsttapuit en grasmus. Ook de zeldzame boomkikker is teruggekeerd.

Adres

Kruisdijk 1
4524 KS Sluis
www.hetzeeuwselandschap.nl/natuurgebieden/kruisdijkschans

OORLOGSMUSEUM GDYNIA

Tweede Verkorting 3, Axel.

www.oorlogsmuseumgdynia.nl of www.facebook.com/oorlogsmuseumgdynia

Oorlogsmuseum Gdynia houdt erfgoed van Poolse bevrijders levend.

In de weidse polders rond Axel ligt Oorlogsmuseum Gdynia. Het museum is gesitueerd in een oude boerenschuur die tijdens de strijd om Oost Zeeuws-Vlaanderen in 1944 midden in het slagveld lag. Het is de primaire doelstelling van het museum om de bevrijders van de Eerste Poolse Pantserdivisie te eren en hun bijdrage aan onze vrijheid voor een breed publiek levend te houden.

Vernieuwde inrichting

Deze winter is de inrichting van het museum grondig aangepakt. Er zijn vele nieuwe vitrines geplaatst zodat de collectie nog beter getoond kan worden aan het publiek. De verlichting is aangepast en in samenwerking met 'Wings to Victory' is een groot panorama te zien dat geheel is gewijd aan de vliegeniers uit diverse landen tijdens WO2.

Het afgelopen jaar zijn er verder diverse initiatieven genomen om de Poolse soldaten te eren en een gezicht te geven. In mei, bij de start van het museumseizoen 2023, is een herdenkingswand onthuld waarbij portretfoto's te zien zijn van de 24 Polen die begraven liggen in Axel, Zuiddorpe en Koewacht.

Bij de wand zijn twee lijsten toegevoegd met de namen van de overige rond Axel gesneuvelde Polen. Deze helden liggen in Adegem en Lommel begraven. Een paar regels uit een gedicht van Axelaar Eduard de Kort maakt de herdenkingswand compleet. Daarnaast is hard gewerkt aan een nieuwe introductievideo. Het geeft een duidelijk beeld van de gevechten van de Eerste Poolse Pantserdivisie tijdens de bevrijding van West-Europa. Hierbij ligt de nadruk op de bevrijding van Oost Zeeuws-Vlaanderen in 1944. De film van bijna negen minuten wordt vertoond in de filmruimte van het museum. Het is samengesteld, geproduceerd en gemonteerd door Wim Kooijman, vrijwilliger bij Oorlogsmuseum Gdynia.

Hard gestreden

Momenteel wordt een zuil met vier panelen samengesteld die uitleg geeft over de route die de Polen in de Tweede Wereldoorlog hebben afgelegd door heel Europa. Ze waren al vanaf het begin bij de oorlog betrokken toen Duitsland in 1939 hun land binnenviel. Vervolgens vochten de gevluchte Poolse soldaten in 1940 in Frankrijk en tijdens de luchtslag om Engeland. Later leverden ze een strijd in Rusland, Noord-Afrika, Italië, België, Duitsland en op de Atlantische Oceaan. Vele duizenden Polen hebben op bijna alle slagvelden gevochten voor onze vrijheid. Hun inzet en opoffering is tot vandaag helaas bij weinig mensen bekend.

Polsten luchtafweer in Gdyniamuseum

Recent is het museum in het bezit gekomen van een Polsten luchtafweer met vier kanonnen. Een wapen dat oorspronkelijk is ontwikkeld in Polen en tijdens de oorlog is gebouwd in Canada. Van de uitvoering die in het museum te bewonderen is, zijn er ongeveer duizend gemaakt. Drie ervan zijn nog werkzaam. Eén van die drie staat in het Gdyniamuseum. Het wapen is aan het eind van de oorlog veelvuldig ingezet rond Antwerpen om Duitse V1 raketten uit de lucht te schieten. Zo heeft het dus een duidelijke link met de strijd in onze omgeving.

Speurtocht voor kinderen

Om de jeugd meer bij het museum en de Tweede Wereldoorlog te betrekken is er binnenkort een speurtocht voor kinderen in het museum. Kinderen vanaf 8 jaar kunnen deze speurtocht zelfstandig lopen en zo op speelse wijze meer over WO2 te weten komen. Oorlogsmuseum Gdynia wil zo het erfgoed van de Poolse bevrijders tot op de dag van vandaag levend houden.

De openingsdagen staan op de website. Voor arrangementen en groepsbezoeken graag mailen naar maasgdynia@kpnmail.nl of bel naar 06-53187574 of 0114-650 657.

GEREFORMEERDE KERK

Kerkdreef 19 en 21, Axel | www.ngkaxel.nl

Op deze plaats stond sinds 1841 een eenvoudig kerkgebouw, een zogenaamde timmermanskkerk. In 1899 werd dit vervangen door een nieuw kerkgebouw, ontworpen door de architect Tjeerd Kuipers. Kuipers (1857 – 1942) is vooral bekend geworden als ontwerper van kerken. Tussen 1887 en 1928 heeft hij meer dan 50, voornamelijk gereformeerde, kerken ontworpen. Als gevolg van het samengaan van twee Axelse kerken werd in 1917 besloten het gebouw fors uit te breiden:

- Er werd een (veel groter) stuk achter gebouwd
- Het oude en het nieuwe deel werden voorzien van galerijen

Deze uitbreiding en het orgel, zijn ook door Kuipers ontworpen. Tijdens de gevechten, bij de bevrijding in september 1944, liep het kerkgebouw zware schade op. Dit kon hersteld worden, maar hiervan zijn nog altijd sporen te vinden.

Hoewel het oorspronkelijke, met wijnranken gedecoreerde, plafond in de jaren '60 achter een betimmering is verdwenen, zijn er nog veel oorspronkelijke ornamenten terug te vinden.

Het gebouw is een voorbeeld van levend erfgoed. Niet alleen omdat het nog steeds als kerk wordt gebruikt, maar ook omdat het in de loop der jaren doorlopend is aangepast aan nieuwe eisen en technieken. Waarbij wel altijd gezorgd werd dat het

oorspronkelijke karakter van het gebouw bewaard bleef. Een typisch voorbeeld:

- Oorspronkelijk was er maar één trappenhuis om de galerij te bereiken. Vanwege de veiligheid is later twee keer een trappenhuis toegevoegd. Het gevolg is drie totaal verschillende trappenhuisen die toch met het gebouw één geheel vormen.
- Het oudste trappenhuis, in 1917 toegevoegd, bleek ernstig te verzakken. Dat leidde tot grote scheuren. Enkele jaren geleden is daarom onder dit trappenhuis een nieuwe fundering aangebracht. Na een controleperiode bleek dat er geen verzakking meer optrad. Het trappenhuis is het afgelopen jaar grondig opgeknapt en alle scheuren vrijwel onzichtbaar weggewerkt.

Op 9 september staan er vrijwilligers klaar om u rond te leiden en nog meer te vertellen over dit gebouw. In één van

de vergaderruimtes is een kleine expositie ingericht over de geschiedenis van deze kerk. Ook draait er een presentatie in de vorm van een digitale rondgang door het hele gebouw: vanaf de klok boven in de toren tot en met de kelder.

Dit jaar schenken we aandacht aan enkele recente activiteiten om te vieren dat er (na corona) weer 'gewoon' kerkdiensten mogelijk zijn.

Welkom! De koffie staat klaar.

Vervoer: ook dit jaar vervoert het zonnetreintje u gratis langs de deelnemende Axelse monumenten: het museum, de watertoren, de molen en de Gereformeerde kerk.

BIERVLIET, MEER DAN DE MOEITE WAARD

Kerkstraat 4, Biervliet

Een bezoekje aan Biervliet op Monumentendag is altijd de moeite waard. Wat is er zoal te beleven in dit oude middeleeuwse stadje?

Om te beginnen zijn er drie beroemde gebrandschilderde ramen in de PKN-kerk. Ze dateren uit de bouwperiode van de kerk, de jaren 1660 en 1661. Verder is er een Kruisweg van de priester-kunstenaar Omèr Gielliet.

Onderschrift: Wethouder Jurgen Vervaet verwelkomde vorig jaar de nieuwe bewoners van Biervliet aan het begin van de rondleiding

Markt

Op de Markt staat het standbeeld van Willem Beukelszoon. Deze reder-vissersman introduceerde omstreeks 1400 het kaken van verse haring aan boord van de vissersschepen. Het beeld dateert van 1958 en is vervaardigd door de Veerse kunstenaar Philip van den Klooster.

Maquette

In de Maquettezaal van het Trefpunt, naast de kerk, staat een maquette opgesteld. Het is een interactieve presentatie van de situatie omstreeks 2000. Ook kunnen er beelden worden opgeroepen van de middeleeuwse stad Biervliet (1400) en de fortificatie van omstreeks 1600.

Wandeling

Wie een wandeling door het dorp maakt, ziet de ezels in de straten staan, waarop oude afbeeldingen zijn te bewonderen.

Een vergelijking met de oude en nieuwe toestand is heel interessant. Let ook op de interessante borden die op de monumentenpanden staan.

De molen wordt momenteel gerestaureerd. Daarvoor is een plaatselijke stichting actief. In de loop van het jaar is alles piekfijn voor elkaar. Vlak bij de molen is een leuke buurt- en pluktuin. De moeite waard om er even een bezoekje aan te brengen. Biervliet kwam omstreeks 1400 op een eiland te liggen. Na die tijd werd het eiland uitgebreid door een groot aantal inpolderingen. Wie door de polder wandelt of rijdt, wordt verrast door de fraaie informatie polderborden.

Onderschrift: René Wille (l) en Benny Spinnewijn monteren het polderbord van de Geertruidapolder

Op Open Monumentendag ontvangen we u graag in de Maquettezaal, Kerkstraat 4. Bij voldoende belangstelling organiseren we rondleidingen door het dorp met een bezoek aan de gebrandschilderde ramen in de kerk, het standbeeld van Willem Beukelszoon en de oorlogsplaquette.

DE LUCHTWACHTTOREN VAN KOEWACHT

locatie tussen de Emmabaan en Henry Dunantlaan

De luchtwachtoren van Koewacht (3T1)

Verscholen achter het groen tussen de Emmabaan en de Henry Dunantlaan in Koewacht staat een bijna 20 meter hoge toren. Het is een bijzondere constructie: betonnen raatbouwelementen met gegalvaniseerde bouten aan elkaar gemonteerd. Via vijftien trappen is de observatieruimte op 19,62 meter te bereiken. Het is een overblijfsel uit de Koude Oorlog.

Toen na de Tweede Wereldoorlog de Westerse landen (NAVO) en het Warschaupact tegenover elkaar stonden, was de radar nog niet zo goed ontwikkeld dat laagvliegende vliegtuigen tijdig onderkend werden.

Militair erfgoed

In Nederland werden 276 luchtwachtposten opgericht waarvan 140 op een speciaal geconstrueerde luchtwachtoren. In 1953 werd ook in Koewacht een luchtwachtoren gebouwd. In 1964 was de toren niet meer nodig als luchtwachtpost en ging vanaf dat moment dienstdoen voor de Bescherming Burgerbevolking (B.B.) tot 1980. Inmiddels is de toren al ruim 40 jaar buiten gebruik; het is militair erfgoed uit de Koude Oorlog. De Stichting Vrienden van de Luchtwachtoren Koewacht (3T1) zet zich in voor het behoud van dit erfgoed.

Tijdens Open Monumentendag (9 september) is de toren te bezichtigen tussen 13.00 en 16.00 uur. De toren kan niet worden beklommen.

ROOMS-KATHOLIEKE KERK

Kerkplein 2, Koewacht

Kerk van Koewacht

In mei 1922 werd deze kerk naar een ontwerp van de architect Wolter te Riele ingewijd. Haar stijl is neogotisch: een omhooggerichte bouwstijl met kruisribgewelven en hoge ramen. Het inwendige van de kerk kenmerkt zich door zeer grote ruimtes tussen de zuilen, die licht en zo eenvoudig mogelijk in een vierhoekig plan zijn gehouden. De pilaren dragen een breed uitgespannen gewelf dat enerzijds op het vrij kleine priesterkoor uitloopt en anderzijds het brede, onderschraagde oksaal overspant.

De kerk heeft slechts drie dwarssegmenten (traveeën), een middenschip en twee zijbeuken. Door de toren die aan de linkerzijde aan de koorovergang is gebouwd, is het een fraai type van een volkskerk. In de zijbeuken bevinden zich aan beide zijden van de kerk drie grote ramen, die elk uit drie delen bestaan, met daarin afgebeeld zes sacramenten. Bij de vernieuwing van de liturgie in de rooms-katholieke kerk, waarbij de priester met het gezicht naar het kerkvolk kwam te staan, werd in 1965 een altaartafel aangebracht, waarbij de voorste rijen kerkbanken zijn verplaatst naar de zijkanten. Het orgel dateert van ongeveer 1775 en is in 1931 aangekocht van de St.-Josephkerk uit Bergen op Zoom. De orgelkast is uitgevoerd in Lodewijk XVI-stijl. Met de restauratie in 1968 is met de verstilde, introverte klank dit Zuid-Nederlandse orgel een juweeltje geworden.

De kruisweg

In 1937 gaf de bouwpastoor van de kerk, Mattheus Swagemakers, opdracht aan de bekende Scheldetaferelenschilder Tony Van Os uit Temse (B) voor het schilderen van een kruisweg. Van Os beeldde de lijdensweg van Christus uit in veertien levensgrote schilderijen (ca. 1.80 x ca. 2.80 m.), olieverf op linnen. Aan deze kruisweg werden nog twee schilderijen van dezelfde omvang

toegevoegd: Missiekruis en Passievoorwerpen (schilderij met de voorwerpen die zijn gebruikt in het lijdensverhaal).

Van juni 2012 tot april 2013 heeft de restauratrice Marina Mertens uit Stekene (B) een grondige restauratie uitgevoerd. Behalve de schilderijen van de kruisweg zijn nog twee kleinere Anthoniuspanelen, eveneens van Tony Van Os, gerestaureerd. Deze hebben inmiddels een plekje gekregen in de Anthoniuskapel, achter in de kerk.

Tony Van Os heeft behalve veel Scheldeschilderijen (meer dan 200 van zijn werken bevinden zich in de V.S. en de Scandinavische landen) meerdere kruiswegen geschilderd, maar die van Koewacht wordt toch algemeen beschouwd als zijn mooiste.

'Een kruisweg met een ziel'

Tijdens Open Monumentendag is in de kerk van Koewacht ook het boek te koop (voor € 25,00) met de titel 'Een kruisweg met een ziel' van Willy Verschraegen en Petra Kasteleijn. Behalve de geschiedenis van de parochie, de kerk en de kruisweg zijn er heel veel pagina's ingeruimd voor prachtige foto's die gemaakt zijn tijdens de restauratie van de kruisweg.

Jaarmarkt

Dit jaar bestaat het Unescoverdrag over het immaterieel cultureel erfgoed twintig jaar. Daarom is het interessant uw bezoek aan de kerk te combineren met een bezoek aan de Internationale Jaarmarkt die in de omgeving van de grensovergang wordt georganiseerd. Op 9 september is de kerk geopend van 10.00 tot 17.00 uur. Dan is er ook een boekenmarkt. De opbrengst wordt gebruikt voor het onderhoud van de kerk.

U bent van harte uitgenodigd en welkom!

INDUSTRIEEL MUSEUM ZEELAND

Westkade 114, Sas van Gent | www.industrieelmuseumzeeland.nl

Industrieel Museum Zeeland

In het Industrieel Museum Zeeland in Sas van Gent wordt op 9 september in het kader van Open Monumentendag aandacht besteed aan het Landelijke thema Levend erfgoed. Wij richten ons dit keer op diverse evenementen waarbij we in het bijzonder aandacht besteden aan zaken die het museum tot leven brengen.

Maak je eigen springtouw

Voor de kinderen een superleuke gelegenheid om kennis te maken met 'Touwslagen'. Hierbij kunnen ze op een daarvoor geschikt toestel hun eigen springtouw maken. Medewerkers van het museum helpen hen daarbij.

Schiet een raket af, schilder of blus met een waterspuit

Jong en oud kan een mooie raket maken die ter plaatse afgeschoten kan worden. Of maak een schilderij. Het is een uitdaging voor ouder en kind om zelf een schilderij te maken met behulp van een draaischijf. Daarnaast is er ook nog een leuk spel voor de allerkleinsten, waarbij zij met een echte waterspuit een brandje kunnen blussen. Het mooie van dit alles is dat u

dit praktisch allemaal maakt met recyclebaar materiaal. Voor de liefhebbers tonen we de hele dag vele soorten draaiende motoren. Bijvoorbeeld een gloeikop Kromhout of een La Meuse.

Leuk en leerzaam!

Al met al biedt het Industrieel Museum Zeeland een zeer spectaculaire dag aan, waarvoor er voor iedereen iets leuks en/of leerzaams te beleven valt. Tijdens Open Monumentendag is de entree voor kinderen tot en met 17 jaar gratis. Voor de volwassenen wordt de entreprijs verlaagd naar € 5,00 (normaal € 7,50). Bovendien is er een gratis kopje koffie en voor de kinderen een glaasje fris. De vrijwilligers van het museum staan met heel veel enthousiasme klaar om alle bezoekers een mooie dag te bezorgen.

Graag tot 9 september op Open Monumentendag in het Industrieel Museum Zeeland!

BRUINE VLOOT

Oude zuidingang 2e kanaal

Bruine Vloot Sas van Gent op Open Monumentendag in de kijker

Op zaterdag 9 september vindt de 37ste editie van de Open Monumentendag plaats. Het thema dit jaar is 'Levend erfgoed', waarmee het publiek in aanraking wordt gebracht met immaterieel erfgoed.

Het is dit jaar twintig jaar geleden dat het Unesco Verdrag voor de Bescherming van het Immaterieel Cultureel Erfgoed is gesloten. Dit is de aanleiding om de koppeling te maken tussen Open Monumentendag en immaterieel erfgoed. Vaak is immaterieel erfgoed, of 'levend erfgoed', verbonden aan monumenten. De Heemkundige Kring van Sas van Gent doet hier ook aan mee.

Bruine Vloot

Op 9 september besteedt de Sasse Heemkundige Kring van 11.00 tot 16.00 uur ruim aandacht aan het maritieme verleden. Bij levend erfgoed denken ze in Sas dit jaar niet direct aan stenen monumenten, maar aan de vele monumenten die in de loop der jaren over het water van Sas van Gent zijn gepasseerd. De schepen van de historische vereniging 'De Oude Sluys' (in de volksmond ook wel Bruine Vloot genoemd), worden tijdens deze dag extra in het zonnetje gezet. Het woord Bruine Vloot is afkomstig van de kleur van de zeilen. Vroeger hadden de meeste traditionele zeilschepen bruine zeilen. Om de katoenen zeilen te beschermen tegen wind, water, zon en rotten werden ze vroeger geconserveerd met cachou. Dat is een kleurstof die komt uit de bast van een tropische boom. Dit zogenaamde tanen gebeurde

in een taanketel. Daarmee kleurden de zeilmakers de zeilen van wit naar bruin. Het grootste deel van de Bruine Vloot zijn platbodems die daardoor gevoelig zijn voor sterke winden. Zij werden gebruikt op de Waddenzee, de toenmalige Zuiderzee en in de Zeeuwse stromen.

Mooie verhalen en een wandeling

De schepen van de historische vereniging 'De Oude Sluys' liggen afgemeerd aan de oude zuidingang van het tweede kanaal. Achter de Camperplaats 't eiland. De eigenaars vertellen tijdens de Open Monumentendag vele wetenswaardigheden over hun schepen en sommige vaartuigen kunnen zelfs bezocht worden. Bij mooi weer kan er misschien zelfs een tochtje over het Kanaal gemaakt worden. De informatieborden vertellen veel over het wel en wee van de schepen vanaf hun te waterlating tot heden.

Na het bezoek aan de schepen kan onder begeleiding een korte wandeling worden gemaakt langs en over de nabij gelegen sluis uit het voormalige tweede kanaal. Deze sluis, gebouwd tussen 1882 en 1885, is volledig opgetrokken uit grote blokken arduin. Het derde kanaal werd gebouwd tussen 1902 en 1910 en uitgerust met een nog grotere sluis. De kanaalverbreding van 1968 maakt het eerste, het tweede en het derde kanaal overbodig. De grootste gedeeltes zijn gedempt. Het derde kanaal met zijn sluis en brug viel totaal in de laatste kanaalverbreding. De wandeling loopt ook langs het vlakbij gelegen ophaalbruggetje, dat gelegen is tussen de Oost- en Westkade. Dit bruggetje ligt op deze plaats sinds 2004.

Breng na de wandeling een bezoek aan café de Rijnvaart waar de expositie 'De Rijnvaart van begin tot nu' bezocht kan worden. Op de Prinsenkade is op een geringe afstand van de museumhaven ruime parkeergelegenheid.

RONDLEIDING STADHUIS

Stadhuisplein 1, www.terneuzen.nl/verwondering

Zomerprogrammering Brute Verwondering

Op 9 september staan de deuren van het stadhuis Terneuzen open voor Open Monumentendag.

Dit jaar hebben we opnieuw iets bijzonders te bieden. Vanaf vrijdag 25 augustus vindt het evenement Brute Verwondering plaats in het stadhuis. Gedurende drie vrijdagavonden en zaterdagmiddagen zetten we het stadhuis open voor publiek. Het wordt dan het toneel voor verschillende sport- en culturele activiteiten. Op 9 september is de laatste dag van Brute Verwondering.

Wat is er allemaal te zien en doen? Uiteraard kunt u terecht voor een rondleiding door het stadhuis van Terneuzen. Maar ook:

- spinnen in de Burgerzaal
- presentaties van de workshops van Bruutsterdam
- EEN FABRIEK, de preview, door Stichting Fabricatie

Voor het volledige programma en meer informatie over Brute Verwondering, kijk vanaf begin augustus op www.terneuzen.nl/verwondering.

PROTESTANTSE KERK

Plein 2, Zaamslag

In het oude Zaamslag stond een parochiekerk. De kerk was gewijd aan Sint Maarten die in 1584, nadat de Geuzen waren binnengevallen, in brand werd gestoken. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog was deze regio frontgebied tussen de Staatse en Spaanse troepen. In het kader van de oorlogshandelingen werd in 1586 het dorp en omgeving door prins Maurits prijsgegeven aan de zee. Dit vernietigde definitief het gehele dorp.

Dakruiter

Ruim zestig jaar later na de vrede van Munster (1648) werd het gebied opnieuw drooggelegd. De eerste kerk in het nieuw gestichte Zaamslag dateert van 1658 en deze was gelegen in het centrum van dit kruispolderdorp op het Plein. Het was een kerk van het model zoals dat te vinden is in onder andere Biervliet en Retranchement met een daktorentje, een 'dakruiter'. In 1877 werd de oorspronkelijke dakruiter vervangen door een toren van twee geledingen en met een achtkante lantaarn met deels neoromaanse kenmerken, ontworpen door de Axelse architect Engelse.

Vervangen

In 1899 werd de kerk door een nieuw gebouw vervangen, die met de noordbeuk aan de reeds bestaande toren werd aangebouwd. Aan de oostgevel van de toren zijn nog sporen zichtbaar van het oude kerkgebouw. Architecten waren J.R. de Kruijff en J. Wisse.

Preekstoel en orgel

De preekstoel is afkomstig uit de oorspronkelijke protestantse kerk van 1658. In 1842 werd hieraan een trap in empirestijl toegevoegd. Het orgel, gebouwd door Van den Haspel, Scholgens en Van der Weijde dateert van 1868 en is gewijzigd in 1952.

Wilt u meer weten over dit kerkgebouw? Zaterdag 9 september van 10.00 tot 17.00 uur kunt u deelnemen aan een rondleiding met uitleg en zien hoe dit erfgoed leeft. Ook zijn er duurzame artikelen te verkrijgen.

Graag tot ziens!

Nr.10

MUSEUM HET WARENHUIS, DE AXELSE MOLEN, DE AXELSE WATERTOREN

Markt 2-2a, Axel | www.hetwarenhuis.nl, Molenstraat 72, Axel | Kinderdijk 2, Axel

Foto Chris Platteeuw

Museum Het Warenhuis

Levend erfgoed

De tijd vliegt en elke nieuwe dag vraagt zijn eigen aandacht. Zo krijgt iedereen elke nieuwe dag weer een beetje meer verleden. Dat verleden loopt mee in het heden. Het gaat om opvoeding, gewoontes en hoe u tegen het leven aankijkt. Iedereen heeft dus een basis in zijn eigen verleden, tegelijk staan we ook allemaal op de schouders van vorige generaties.

Het thema van Open Monumentendag van 2023 is 'Levend erfgoed'. Dat gaat over gebruiken, tradities, vaardigheden, die mensen zich hebben eigengemaakt. Die ze de moeite waard vinden om door te geven aan andere mensen en aan volgende generaties. Zo heeft museum Het Warenhuis een web aan verhalen over de stadsmolen, de watertoren en het museum aan de Markt. U hoort en ziet hoe het allemaal begonnen is, hoe het werkte en wie er werkten. Daarnaast krijgt u beeld bij de inspanningen die mensen leverden om hun plannen voor de leef-, woon-, en werkomstandigheden in hun omgeving te verbeteren.

Daar is het verhaal dat vertelt hoe het komt dat de Axelse streekdracht uit 1850 te zien is in een pand uit 1920 voor mensen uit 2023. Er is het verhaal over de ontwikkeling van een van de

Foto Co van Meurs

vele winkeltjes uit een kleine stad tot een plaatselijk warenhuis met allure en vandaag tot een modern regionaal museum dat zowel terugblijkt als vooruitkijkt. Ook het verhaal dat vertelt over een streek waarin alles draaide om de landbouw en alles in het teken stond hiervan. Wat nu een streek is waarin industriële ontwikkelingen, tot in de landbouw toe, nagenoeg alles bepalend zijn. En het verhaal van de monumentale gebouwen en wisseltentoonstellingen: momenteel Kleur bekennen, de schilderijencollectie van het museum en Met een hoepeltje erom (tentoonstelling over speelgoed).

Kom op 9 september naar museum Het Warenhuis. Kijk rond, geniet van wat er allemaal te doen is en laat u de verhalen vertellen. Een treintje rijdt u rond door Axel. Van het Museum aan de Markt, naar de Axelse Stadsmolen, via de Gereformeerde kerk aan de Kerkdreef naar de Axelse Watertoren en dan weer terug naar de Markt.

De koffie staat klaar, de toegang is gratis.

Nr.11

DE AXELSE MOLEN

Molenstraat 72, Axel

Ook tijdens Open Monumentendag op 9 september, staan de deuren van de Stadsmolen in Axel van 10.00 tot 16.30 uur open om bezoekers te verwelkomen. Bij voldoende wind draait de molen.

Het thema dit jaar is: 'Levend erfgoed'. Ook molens zijn levend erfgoed. Ondanks hun leeftijd - de molen uit Axel dateert uit 1750 - zit er veel leven in de molen als de wieken draaien en de meelproductie op gang komt. U moet het maar eens komen bewonderen tijdens Open Monumentendag. De molenaar en gidsen leiden u graag rond. De toegang is gratis.

Tijdens Open Monumentendag is er volkorentarwemeel te koop dat in deze molen gemalen is. Ook speciaal van dit meel

gebakken molenbrood. Dit alles zolang de voorraad strekt!

Leuk om te weten: het treintje dat op Open Monumentendag door Axel rijdt stopt ook bij de Axelse Stadsmolen. U kunt er later weer mee verder rijden. De route vormt een lus vanaf de Molen langs de Gereformeerde Kerk in de Kerkdreef, de Axelse Watertoren aan de Kinderdijk, museum Het Warenhuis aan de Markt en dan weer naar de Stadsmolen.

U bent van harte welkom!

Nr.12

DE AXELSE WATERTOREN

Kinderdijk 2, Axel

Op 40 meter hoogte in de toren staat een vat met water van 500 kuub.

De watertoren vormt, samen met het museum en de molen, het cluster het Warenhuis: www.hetwarenhuis.nl

Geschiedenis

De watertoren werd gebouwd in 1936 en begin 1937 in gebruik genomen. De toren is ruim 60 meter hoog en ontworpen door architect Van Eck, uit Terneuzen.

Bij de bevrijding, in 1944, werd de omgeving van de toren onder water gezet. De toren zelf werd als uitkijkpost gebruikt en liep, door beschietingen, schade op.

Na de oorlog werd die schade hersteld en de toren bleef, als watertoren, in gebruik tot in de jaren '90: Op het laatst werd de toren alleen nog voor levering van water aan de industrie gebruikt.

Daarna heeft de toren enkele jaren leeg gestaan. Tot beslist werd de toren te restaureren en te bestemmen als industrieel monument waar bezoekers kunnen zien hoe een watertoren vroeger functioneerde.

Wat is er te zien?

- De industriële installatie, inclusief pompen, leidingen, afsluiters en watertanks
- Een werkende maquette, gemaakt door het Zeldenrust Steeland College, nu Lodewijk College in Terneuzen, waarmee het hele proces kan worden gedemonstreerd
- Een maquette van de inmiddels afgebroken watertoren in Terneuzen
- Een tentoonstelling met objecten en documenten over waterwinning en de Nederlandse watertorens in het algemeen
- De slinger van Foucault
- Informatie over de vaste bewoners van de toren: een paar slechtvalken
- De natuur in de heemtuin rondom de toren
- Het prachtige uitzicht op 50 meter hoogte over de wijde omgeving

Levend erfgoed

Hoewel de toren niet meer in gebruik is, is het één van de weinige watertorens in Nederland die nog geheel ingericht en voor publiek toegankelijk is.

Voor Axelaars (en oud-Axelaars) is het een 'levend' baken dat van grote afstand de weg naar Axel wijst en het gevoel van thuiskomen geeft.

Open monumentendag

Op 9 september staan de vrijwilligers klaar om u te ontvangen en alles van dit unieke gebouw te laten zien. Om het bezoek extra aantrekkelijk te maken vervoert het Zonnetreintje u naar Axelse monumenten. De route vormt een lus vanaf de Watertoren naar het Museum, de Stadsmolen, de Gereformeerde Kerk en weer naar de Watertoren.

Nr.13

GROTE KERK

Noordstraat 62, Terneuzen

De Grote Kerk in Terneuzen werd gebouwd in 1885 en 1886 onder architectuur van Ed. G.A. Fol uit Rotterdam en ingewijd op 5 september 1886 door ds. A. van Veen.

De huidige kerk werd gebouwd op de plaats waar twee voorgaande kerken stonden, waarvan de eerste werd gebouwd in 1578 en 1579 en de tweede in 1659 en 1660. Uit de tweede kerk is nog een grafsteen te bezichtigen. Van de tweede kerk is ook de eerste steen aanwezig.

Uurwerk

In 1966 en 1967 werd de kerk volledig gerestaureerd en kreeg het zijn huidige aanzien. In de toren is het originele mechanische uurwerk van Koninklijke Eijsbouts uit 1912 nog steeds in werking.

Orgel

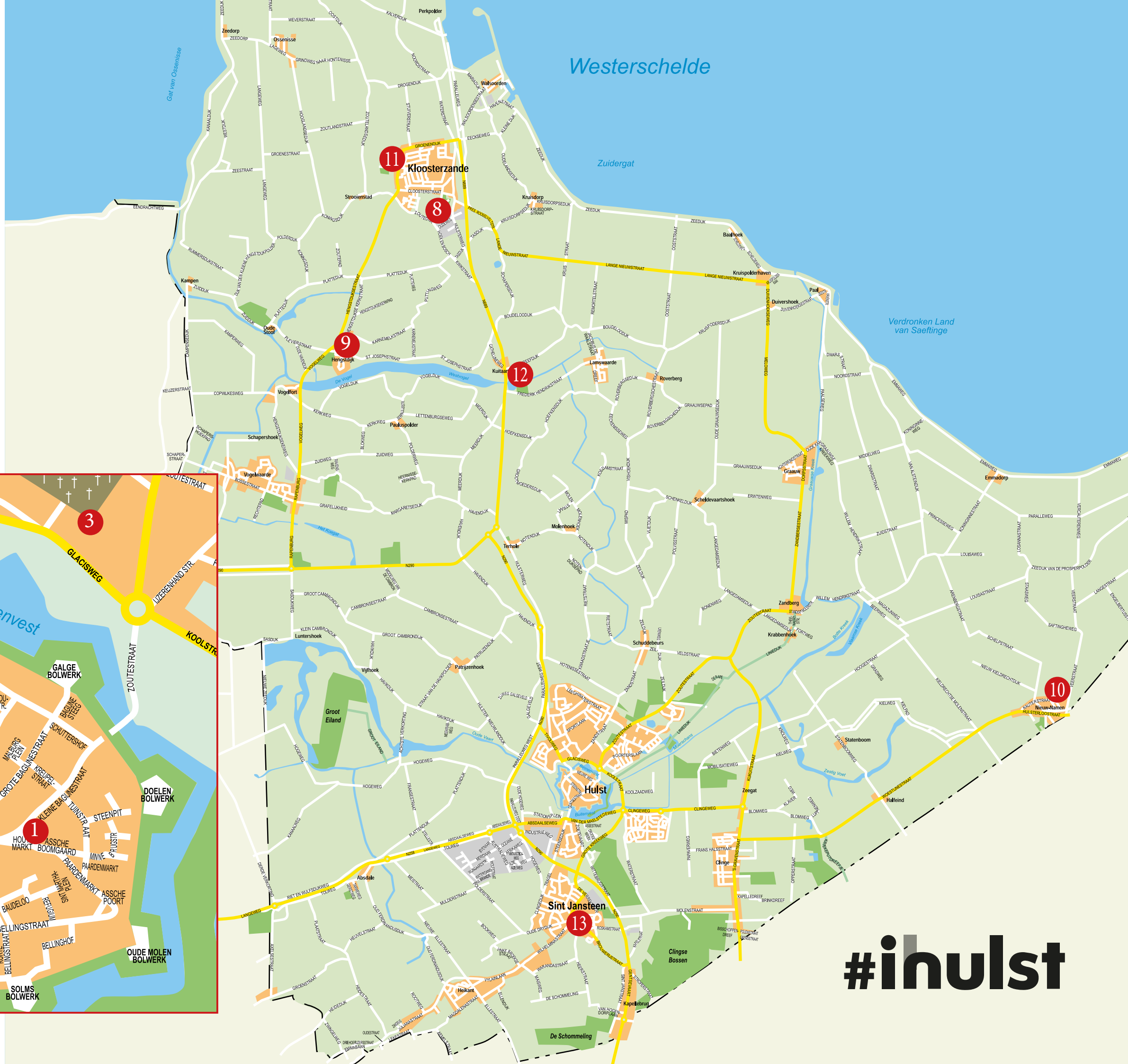
Het orgel werd gebouwd in 1929 door Valckx en van Kouteren uit Rotterdam. In 1941 werden er enkele wijzigingen doorgevoerd. Bij de restauratie in 1966 en 1967 werd het orgel overgeplaatst van de westzijde naar de oostzijde van de kerk. Ook hierbij werden enkele wijzigingen aangebracht. Momenteel wordt het orgel enigszins teruggebracht naar de toestand van 1941. In 2018 is er een tweede orgel voor in de kerk geplaatst. Dit orgel is afkomstig uit de RK-kerk in Breskens.

Vrijwilligers

In de Grote Kerk zijn vrijwilligers aanwezig die graag het een en ander vertellen over deze en voorgaande kerken. Ook is er gelegenheid om de orgels te bespelen en het uurwerk te bekijken.

1. Protestantse kerk Hulst
2. Stadstuin
3. Historische begraafplaats
4. Basiliek Hulst
5. Stadhuis Hulst
6. Stadsmolen Hulst
7. Museum Hulst
8. Hof te Zandkerk Kloosterzande
9. H. Katharinakerk Hengstdijk
10. Luchtwachttoren Nieuw Namen
11. Molen Kloosterzande
12. Molen Kuitaart
13. Kerk Sint Jansteen

#ihulst

PROTESTANTSE KERK

Houtmarkt 11 in Hulst

In de binnenstad van Hulst vindt u aan de Houtmarkt de Protestantse kerk. Deze kerk is in 1930 gebouwd in Art Deco stijl. Met name de glas in loodramen zijn naar een treffend voorbeeld van. De kerk is enkele jaren geleden volledig gerenoveerd.

Het kerkinterieur is in combinatie met de vernieuwde vormgeving een aangename verrassing. Het donkere kerkmeubilair stamt uit de Protestantse tijd van de Sint Willibrordus basiliek; dat was van 1645 tot 1930. Het meubilair vormt nu een bijzonder contrast met de nieuwe kleurstellingen. U ziet er de herenbank, de kansel, drie kroonluchters, twee wandschilden en de dooptuinhekken.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september	gesloten

Er zijn gidsen aanwezig die u het nodige over de kerk kunnen vertellen. Deze middag zijn er ook orgelbespelingen. Dat gebeurt op het in mei 2023 geïnstalleerde Vierdagorgel (1968); gebouwd naar Spaans voorbeeld. Dat orgel is afkomstig is uit de voormalige Protestantse kerk te Sluiskil. Laat u verrassen door de klankkleur van dit tweeklaviersorgel.

STADSTUIN AAN DE BONTEHONDSTRAAT

Bontehondstraat 29 in Hulst

Deze tuin ligt tussen de Steenstraat en de Bontehondstraat in de binnenstad van Hulst. Een hoge muur met een poort - met vazen op de kolommen - verbergt een fraai onderhouden tuin. De tuin is normaal niet te bezoeken. Op Open Monumentendag kan dat wel! De huidige eigenaar bezit de tuin sinds 2013. Sindsdien is de tuin weer in zijn oude glorie hersteld. Er staan een aantal oude bomen in de tuin. Centraal staat de oudste kastanje van Zeeuws-Vlaanderen. Aan de kant van de Basiliek staat links een oude es met een kleine esdoorn en rechts nog een esdoorn. Verder vindt u er taxus, leilinden en platanen. In het midden is er een cirkelvormige beukenhaag rond een hortensia. Opvallend zijn de glooiingen in de tuin. Er is een duidelijk hoogteverschil.

Aan de rechterkant van de tuin ziet u de achterzijde van het Refugium van Ten Duinen.

Het aanwezig koetshuis is sterk vervallen. Gelukkig krijgt het een opknapbeurt. Dat gaat in stappen. Het dak en de zijmuur zijn al onder handen genomen. Het houtwerk van ramen en deuren is in de zomer 2023 hersteld. Volgend jaar is het bezetsel aan de straatzijde aan de beurt.

Bijzonder zijn de zeer forse zolderbalken. Waarschijnlijk is de zolder gebruikt als opslag voor grondstoffen voor de jeneverstokerij van Fassaert in de jaren 1800.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september	12.00 tot 17.00 uur

Op zaterdag 9 september draagt Willem de Geus – stadsdichter van Hulst – een gedicht voor. Dit maakte hij speciaal voor Open Monumentendag 2023. Hij draagt het voor in de stadstuin om 14.00 en 16.00 uur.

Goed Bewaren

*De hoeve van Steijaert, op Lamswaarde
Het kerkje, op Klooster, achter 't Laantje daar
de molen op Kuitaart, en die op de Wallen,
en dan nog die op Groenendijk
het Pim's Pub geveltje in Hulst
dat uitkijkt op die machtige Basiliek
waar het mooiste orgel van Nederland woont,
die andere kerk, van Wisse, in expressionisme
en aan de Markt 't Stadhuis, met hoog bordes,
Het klooster van de Paters Maristen
waar nu de Reynaertschool in zit,
't Refugium van Baudeloo,
dat van Cambron, en dat van Hof ter Duinen,
hier aan deze tuin, wat vroeger het Museum was,
dat zit nu in 's Landshuis, dat hoort er ook bij
en de Begraafplaats aan de Zoutestraat,
de kerken van Clinge, Rapenburg en Boschkapelle
van 't Steen, nu maakt men daar likeur
en die van Catharina, in Hengstdijk
en vergeet ook zeker de Luchtwachtoren
en ook alle forten niet,
of wat daar nog van over is.
En de boot! Was dát geen Monument?!
Varend erfgoed, weggevaren...
Zo komt er een keer aan alle dingen wel een end.
Maar heel veel is er nog wel,
en laten we het goed bewaren.
Goed bewaren, bewaren 't goed,
levend goed, het nieuwe en het oude,
het Bewaarde goed
in leven houden.*

HISTORISCHE BEGRAAFPLAATS ZOUTESTRAAT

Ingang Zoutestraat in Hulst

De ingang aan de Zoutestraat is monumentaal uitgevoerd. Het baarhuisje is een voorbeeld van Art Deco. In het baarhuisje is een tijdelijke expositie ingericht rondom levend erfgoed.

De begraafplaats aan de Zoutestraat in Hulst is een afspiegeling van de toenmalige standenmaatschappij en de verzuiling. Er zijn drie delen. Die zijn door heggen van elkaar gescheiden. Er is een Nederlands Hervormd deel, een Rooms-katholiek deel en een algemeen deel. Binnen de deelgebieden is er duidelijke scheiding tussen de verschillende klassen en afdelingen.

Op het rooms-katholieke deel wordt een deel van het 100-jarige gedeelte het 'Père Lachaise van Hulst' genoemd. Dit zijn allemaal rijksmonumenten met heel veel symboliek.

Op het Nederlands-hervormde deel bevinden zich in het 100-jarige gedeelte enkele monumentale graven. Deze zijn allemaal sober

uitgevoerd en hebben nauwelijks symboliek, hooguit een palmtak.

In het Rooms-Katholieke deel liggen ook een aantal oorlogsgraven. U ziet er het gezamenlijke monument van de mensen die zijn omgekomen bij de beschieting van de Hulster kerktoren. Ook zijn er enkele oorlogsgraven van Hulstenaren.

Een wandeling over deze begraafplaats is een wandeling met historie, natuur en monumenten.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	13.00 uur rondleiding
Zondag 10 september	13.00 uur rondleiding

SINT WILLIBRORDUS BASILIEK

Steenstraat 2 in Hulst

De markante toren van de Sint Willibrordus Basiliek is van ver te zien. De toren werd in de loop van de eeuwen meerdere malen beschadigd en opnieuw opgebouwd. De huidige toren dateert van na de Tweede Wereldoorlog. Na de oorlog werd een prijsvraag uitgeschreven. Het ontwerp van architect Jan Brouwer won. En dat ziet u nu prijken op de Hulster Basiliek. Maar niet alleen de toren is bijzonder. De hele Basiliek is dat. Dat bleek wel in 2009. Toen werd ze verkozen tot mooiste kerk van Nederland.

Geschiedenis van het gebouw

Volgens de legende heeft de Heilige Willibrordus in Hulst een kapel gesticht toegewijd aan de apostel Petrus. Die stond aan de Vismarkt. Wellicht werd de Pieterskapel te klein en bouwde men daarom omstreeks 1200 aan de voet van de Hulster burchtheuvel een kerk(je).

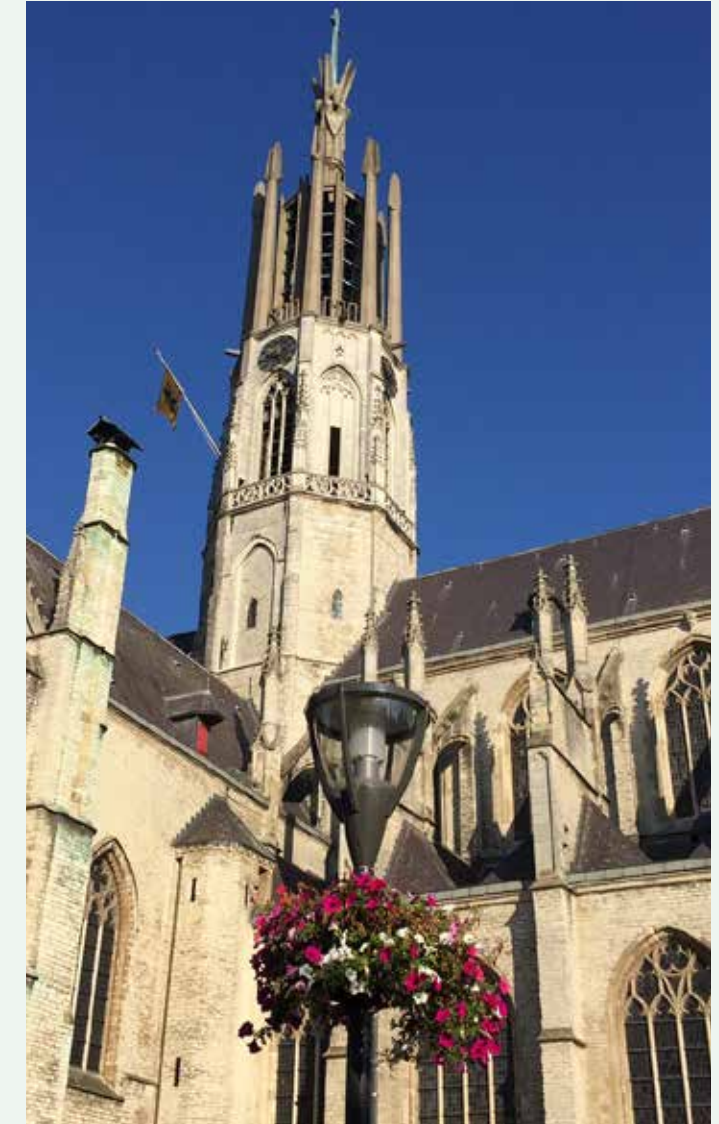
In 1402 werd op de uit 1200 stammende vierkante onderbouw van de toren twee achthoekige verdiepingen en een torenspits gebouwd. Het gebouw bestond uit een hoogkoor, drie westgevels, een dwarsbeuk voorzien van een noord- en zuidingang en een librije. Een twintigtal jaren later werd de dwarsbeuk vergroot met een noord- en een zuidkapel.

Everaert Spoorwater begon in 1462 met de bouw van de huidige koorkerk. De Sint Willibrordus werd in 1468 door brand getroffen. Toren en schip werden geheel in de as gelegd. Van het nieuw gebouwde koor waren de ramen gesprongen en het strodak verbrand. Op 3 mei 1481 begon Herman de Waeghemaekere uit Antwerpen met het leggen van fundamenten voor het nieuwe schip. Achtereenvolgens werkten Dominicus de Waeghemaekere, zoon van Herman, en Laureys Keldermans aan de kerk. Bij de stadsbrand van 1562 werd ook de kerk getroffen. Vier jaar later werd door de beeldenstormers in het gebouw wel schade aangericht, maar gelukkig waren de meeste kerkschatten in veiligheid gebracht.

Nadat Hulst in 1645 door prins Frederik Hendrik was veroverd, kwam de kerk in handen van de gereformeerden. In 1806 kregen de katholieken - na herhaalde verzoeken aan keizer Napoleon - de beschikking over de helft van de kerk (het koor). Midden in de kerk, onder de toren aan de zijde van het schip, werd een scheidingsmuur gebouwd.

Door de sterk gegroeide katholieke gemeenschap werd in 1929 het protestantse schipgedeelte aangekocht. De scheidingsmuur werd afgebroken en belangrijke restauratiewerkzaamheden volgden. Na afronding daarvan werd op 24 november 1935 de kerk door de Paus tot Basiliek verheven.

Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de neogotische

torenspits - die architect Cuypers na de brand van 1876 had gebouwd - door de Geallieerden kapotgeschoten. De Duitsers gebruikten de toren namelijk als uitkijkpost. Het duurde tot 1957 voordat de moderne betonnen torenbekroning kon worden gerealiseerd.

In de jaren 1996 tot 1999 is de kerk gerestaureerd.

Loop de hoofdingang van de Basiliek binnen en laat u bevangen door de schoonheid van de Basiliek!

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september	12.00 tot 17.00 uur

STADHUIS

Grote Markt 21 in Hulst

Het Hulster stadhuis is gebouwd op de grondvesten van de in 1485 door brand vernielde gotische 'Halle'. Het voormalige stadhuis werd door de Hulsternaren zelf in brand gestoken. Het Gentse leger bezette Hulst. Na een straatgevecht in de Hulster binnenstad, trokken de Gentse soldaten zich terug in het stadhuis. Een patstelling... maar niet lang. De Hulsternaren namen binnen enkele uren namelijk een rigoureuze beslissing en staken hun eigen stadhuis in brand. De soldaten kwamen om in de vuurzee; maar Hulst was haar 'Raedthuys' kwijt.

Veertig jaar bleven de verbrande resten aan de Grote Markt te zien. Het was Keizer Karel de Vijfde die in 1528 opdracht gaf voor de bouw van het huidige markante stadhuis van Hulst. Toen hij drie jaar later op bezoek kwam in Hulst was hij zo verrukt over de nieuwbouw dat hij Hulst toestemming gaf om haar stadswapen de keizerlijke kroon te versieren met de keizerlijke kroon. En dat is zo tot op de dag van vandaag.

Wapenstenen

De toren van de Sint Willibrordus kerk werd in 1876 door bliksem getroffen. In de torentrans zaten vier wapenstenen uit de 17e eeuw. Er werd een nieuwe torenspits op gezet en de wapenstenen werden verwijderd. Drie ervan werden in het trappenbordes van het stadhuis geplaatst. Rechts het oude stadswapen van Hulst met klauwende leeuw, omringd door hulsttakken en zeven pijlen. Links het wapen van Vlaanderen met klimmende leeuw. In het midden het wapen van Oranje met een mooie spreuk. De middelste wapensteen werd in 1949 verwijderd om de ingang naar de kelder te reconstrueren. De vierde steen is teruggevonden op het Oranjebolwerk in een hoop puin achter de voormalige gasfabriek. Deze laatste twee wapenstenen zijn nu ingemetseld aan de achterzijde van het stadhuis.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september	12.00 tot 17.00 uur

STADSMOLEN

Molenbolwerk in Hulst

Wanneer de eerste molen in Hulst werd gebouwd, is niet bekend. Wel is geweten dat in de 13e eeuw reeds een drietal getij-molens in werking waren om het graan voor de bevolking te malen. Een getij-molen ontleende zijn aandrijfkraft aan de werking van eb en vloed. Op een plattegrond van de stad van omstreeks 1560 staan vier standerdmolens in de binnenstad en de onmiddellijke omgeving. Op deze plattegrond staat de voorganger van de huidige molen. Die werd zeer waarschijnlijk in de 14e eeuw op deze plaats is gebouwd.

In 1596 werd de molen bij een belegering van de stad zo zwaar beschadigd, dat er een nieuwe moest worden gebouwd. Die molen werd bij het beleg van 1645 kapot geschoten en weer herbouwd. Tussen 1700 en 1750 werd de molen vervangen en verplaatst naar de Molenberg. De Molenberg lag op de plaats waar in de jaren '50 de Kelderspoot is opgegraven. In 1792 werd de houten molen vervangen door de huidige stenen stellingmolen. Die kunnen we nu nog bewonderen aan het Molenbolwerk.

De molen is tot in de jaren '30 in bedrijf geweest. Na 1940 raakte de molen zwaar in verval. In 1944 werd de stelling (omloop) gesloopt. Tot overmaat van ramp sloeg in 1954 de bliksem in en brak er brand uit. In 1956 volgde een restauratie. Bij deze restauratie kreeg de molen de naam Stadsmolen.

In de periode 1976-1979 en in 1992 volgden opnieuw restauratiewerken.

Vrijwillige molenaars houden de molen nu draaiend. Op zondagmiddag is de molen bijna altijd geopend voor bezoek. Op de begane grond is een winkeltje met meelproducten.

Enkele technische gegevens

Ronde stenen stellingmolen.
2 koppel maalstenen.
Bijzonderheden: Houten bovenas, bandvang.
Oudhollands wiekenkruis, met vlucht (lengte van 2 wieken) van 24,25 meter.
De hoogte van de stelling (omloop) bedraagt 8 meter.

Boven de oostelijke ingang ziet u het generaliteitswapen met een wapenschild met staande leeuw, pijlenbundel en zwaard in de poten. Onder het schild met gedekte kroon staat in een lint de spreuk: 'Concordia res parvae crescunt'. Dat betekent: Door samenwerking worden kleine dingen groot.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september	12.00 tot 17.00 uur

Nr.7

MUSEUM HULST IN 'S-LANDSHUIS

Steenstraat 37 in Hulst

Het Museum Hulst vindt u in de binnenstad van Hulst. Het is sinds 2022 gevestigd in 's-Landshuis aan de Steenstraat 37. Het museum is een mix van oud en nieuw; van moderne techniek en traditioneel exposeren. Er zijn interactieve schermen, film en geluid. Het is echt een museum van deze tijd. Het museum is geopend op maandag tot en met zaterdag van 10.00 tot 17.00 uur; op zondag van 12.00 tot 17.00 uur.

Geschiedenis van het pand

Het 's-Landshuis is gebouwd als bestuurszetel voor de magistraat (burgemeesters en schepenen) van het Hulsterambacht. Dat was waarschijnlijk in de tweede helft van de zestiende eeuw. De grond waarop het gebouw staat, was een enclave, een stukje Hulsterambacht binnen de stad. Deze magistraat regeerde over het platteland rond de stad Hulst. In zijn huidige vorm is het gebouw te dateren uit het midden van de zeventiende eeuw. Tussen 1710 en 1720 werd de classicistische voorgevel gewijzigd. Ook werd toen het achtkante torentje met klok op het dak geplaatst.

De magistraat van Hulsterambacht zetelde in het pand tot 1795. Op dat moment werd de eeuwenoude bestuursstructuur door de Franse 'revolutionaire' wetgeving vervangen. Het ambacht werd opgedeeld in een aantal 'communes', later 'gemeenten' genoemd. Het Landhuis werd toen tijdelijk in gebruik genomen door het stadsbestuur. Nadat het stadhuis aan de Grote Markt was opgeknapt, verhuisde het stadsbestuur terug naar de Grote Markt.

Het Landhuis werd daarna gebruikt door de vrederechter, later de kantonrechter. Ook marechaussees werkte vanuit het pand en het gebouw fungeerde als Huis van Bewaring. In 1933 verdween het Kantongerecht uit het pand. Daarna werd het nog gebruikt als kantoor voor de Directe Belastingen en als Arbeidsbureau

De kenmerken van het gebouw

Het metselwerk van het Landhuis bestaat uit grijsrode IJsselsteentjes. De monumentale ingangspartij - bestaande uit een centraal geplaatst bordes met daarboven een van een balustrade voorzien venster omringd met cartouches - domineert de voorgevel. De wapenschilden boven de ingangdeur werden in de Franse Tijd vernield.

In de grote zaal (bij binnenkomst rechts) werd tot 1795 door de magistraat van Hulsterambacht recht gesproken en zetelde later de vrede- en kantonrechter.

Aan de zuidzijde is achter tegen het gebouw een vleugel aangebouwd met gele IJsselsteentjes. Daarin werden paardenstallen en gevangencellen ondergebracht.

Publiekstrekkingen

Twee grote, historische schilderijen - die tot 2022 in het Hulster stadhuis hingen - zijn nu te zien in 's-Landshuis. Dat zijn het schilderij 'Gezicht op Hulst' van Cornelis De Vos uit 1628 én 'Mozes en de Wetstafelen' van Jacob Jordaens uit 1663. Bijzonder is dat het schilderij van Jacob Jordaens oorspronkelijk in 's-Landshuis hing. Het was gemaakt voor de schouw in de grote zaal rechts van de entree. Elk deel van het drieluik hing aan een kant van de schouw. Het schilderij hing tot 1951 in 's-Landshuis. In dat jaar verhuisde het naar het stadhuis. Na zeventig jaar keerde het in 2022 weer terug. Het hangt op dezelfde plaats en manier als vroeger.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september 12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september 12.00 tot 17.00 uur

Nr.8

HOF TE ZANDE KERK

Willem de Zwijgerlaan 2 in Kloosterzande

De cisterciënzer abdij Ter Duinen (België) had een uithof te Zande. De kapel in Kloosterzande, wat nu de Hof te Zande Kerk is, maakte deel uit van deze uithof. De bouw van de kapel begon rond 1250. In 1348 verwoestten de Gentenaars al de uithoven van de abdij Ter Duinen. De monniken herstelden hun bezittingen weer. Tijdens de 80-jarige vrijheidsoorlog ging de uithof te Zande voor de tweede maal verloren, waaronder ook de kapel. De Staten van Vlaanderen schonken in 1575 de overblijfselen van de uithof aan Prins Willem van Oranje.

In het jaar 1609 werd besloten de kapel weer op te bouwen. Het kerkje werd opgetrokken uit kloostermoppen. De muren hebben een dikte van één meter. Het voorgedeelte vertoont niet de oorspronkelijke Romaanse, maar de Gotische stijl. De oostgevel is nog in zijn oorspronkelijke vorm. De zuidwestgevel is bijna helemaal herbouwd uit puin. De kerk heeft twee ingangen: één aan de voorgevel en een kleinere aan de noordzijde.

Wandeling

Stichting De Kerk in Kloosterzande maakte een wandeling. Die vindt u op www.stichtingdekerkinklooster.nl. Met deze wandeling houdt de stichting dit bijzondere erfgoed levend voor de toekomst.

De stichting

Stichting de Kerk in Klooster gaat het primair om het behoud van deze eeuwen oude - van oorsprong Cisterciënzer kerkkapel. De stichting verzorgt vooral culturele activiteiten; waaronder concerten, exposities, het jaarlijks Bernardusfeest en een wintermarkt. Ook is de kerk een trouwlocatie.

Wilt u het werk van de stichting ondersteunen? Word dan vriend en/of donateur!

Nadere informatie: www.stichtingdekerkinklooster.nl.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september gesloten
Zondag 10 september 13.00 tot 17.00 uur

Op Open Monumentendag is er diaprojectie in de kerk over onder andere de twee grotere restauraties. Gidsen zijn aanwezig om u te vertellen over de geschiedenis van het gebouw.

SINT CATHARINAKERK

Hengstdijkse Kerkstraat 6 in Hengstdijk

Op deze plaats stond een middeleeuws kerkje. Daarvan was in de 19de eeuw niet meer dan een bouwval overgebleven. Op 13 december 1891 nam het toenmalige kerkbestuur - onder voorzitterschap van pastoor Antonius van Genk - het besluit om de oude kerk en toren af te breken en een nieuwe kerk met toren te bouwen. Aan dit simpele besluit waren vele jaren van wikken en wegen vooraf gegaan. Daarbij speelden vooral het benodigde geld een grote rol.

Op 29 maart 1892 werd een begin gemaakt met het sloopwerk. Op 13 juni 1892 werd de eerste steen van de nieuwe kerk gelegd. Die bevindt zich links bij de ingang van de kerk. De nieuwe kerk was een ontwerp van P.J. van Genk, een neef van de pastoor. Op 22 december zegende de pastoor de kerk in. Het gebouw

is opgetrokken in neo-gotische stijl en heeft een toren met een typische kapvorm. De kerk heeft mooie glas-in-lood ramen en bezienswaardige kerkschatten. Ook de beschrijving van de binnenmuren uit 1911 is nog aanwezig. Verder bezit de kerk een schilderstuk 'De Aanbidding der Wijzen' van Simon de Vos uit 1649.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	gesloten
Zondag 10 september	12.00 tot 17.00 uur

LUCHTWACHTTOREN

Naast Nieuw Kieldrechtijk 9 in Nieuw Namen

Aan de Nieuw Kieldrechtijk in Nieuw Namen staat een vrij gave luchtwachttoeren, compleet met schuilkelder. De luchtwachttoeren is industrieel erfgoed uit de Koude Oorlog. Hij is een van de weinige die de tand des tijds heeft doorstaan.

Na de Tweede Wereldoorlog namen de spanningen tussen de voormalige bondgenoten toe. Vooral Rusland deed de betrekkingen verkoelen. Door de oorlog in Korea en de Cubaanse rakettenkwesie liepen de spanningen op. Omdat de radarapparatuur vliegtuigen die onder de 1500 meter het Nederlandse luchtruim binnenkwamen, niet opmerkte, werden luchtwachttoeren opgericht. Nederland werd daarvoor verdeeld in 80 sectoren. Elke sector had drie torens. Die stonden in een driehoek op maximaal 16 kilometer van elkaar. Dat was afgestemd op de gehoorafstand; die is acht kilometer.

In Nederland werden tussen 1951 en 1955 138 vergelijkbare luchtwachttoeren gebouwd. Bovendien werd gebruik gemaakt van 137 reeds bestaande bouwwerken als molens en torens. De toren bij Nieuw-Namen is 15 meter hoog.

Bemensing van de toren

De luchtwachttoeren moesten binnen korte tijd kunnen worden bemenst. Het lag dus voor de hand het personeel uit de lokale bevolking te werven. Op 1 mei 1950 richtte men het Korps Luchtwachtdienst (KLD) op. In 1964 werd het weer opgeheven. Het verdwijnen van propellervliegtuigen ten gunste van straaljagers was daarvoor de belangrijkste reden. Hun taak was om - met behulp van een luchtwachtinstrument - de positie van het vliegtuig te bepalen. Een verbindingsman gaf de gegevens per telefoon door aan de luchtwachtcentrale in Zeist.

Constructie van de toren

Omdat men ervan uitging dat de torens slechts tijdelijk dienst zouden doen, bouwden ze deze in raatbouw. De firma Schokbeton uit Kampen maakte de geprefabriceerde betonnen elementen. Het was de bedoeling dat deze betonnen elementen nadien konden worden gebruikt voor de bouw van schuren en dergelijke.

Schuilkeldertje

Inmiddels lag een andere dreiging op de loer: de atoombom. De torens werden overgedragen aan de dienst Bescherming Burgerbevolking (BB). Vanaf de torens moesten waarnemers een mogelijke inslag kunnen lokaliseren en deze gegevens telefonisch doorgeven. Ter bescherming van het personeel werd in 1968 aan de voet van een groot aantal torens een atoomschuilkeldertje

gebouwd. Zo ook in Nieuw Namen. De BB werd in 1980 opgeheven.

Behoud van de toren

De cementdekking van de betonwapening bleek bij veel luchtwachttoeren onvoldoende. Als gevolg hiervan werd al vrij snel betonrot zichtbaar. De torens werden een gevaar voor de omgeving. Om die reden zijn de meeste afgebroken. De toren bij Nieuw-Namen bleef echter behouden. Theo van Duyse kocht hem voor het symbolische bedrag van vijftig gulden van de Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu. Op haar beurt had de stichting de toren aangekocht van de Dienst Domeinen. De bunker is gekocht van de Gemeente Terneuzen voor het symbolisch bedrag van één gulden. De ondergrond van het Waterschap Hulster Ambacht. Eveneens voor het symbolische bedrag van één gulden.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september	12.00 tot 17.00 uur

MOLEN

Groenendijk 2 in Kloosterzande

In Kloosterzande staat aan de Groenendijk een meer dan drie eeuwen oude molen. Het is een standerdmolen, het alleroudste type windmolen in de Lage Landen.

De naamloze molen van Groenendijk is waarschijnlijk rond 1770 gebouwd in Oliekot, nabij Kuitaart. De naam van het gehucht verwijst er mogelijk naar dat het om een oliemolen ging. Omstreeks 1781 is de molen verplaatst naar de Groenendijk. Daar werd hij gebruikt als korenmolen.

Patrick Desmedt is sinds 2019 de molenaar van deze molen. Hij is één van de jongste molenaars in ons land.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	11.00 tot 16.00 uur
Zondag 10 september	gesloten

MOLEN

Frederik Hendrikstraat 75 in Kuitaart

In Kuitaart staat - nabij natuurgebied De Kleine Vogel een molen. Die draagt de toepasselijke naam Vogelzicht. De molen is een grondzeiler en dateert uit 1865. Omstreeks 2000 werd de molen gerestaureerd.

Het bijzondere aan deze molen is de maalderij. Daar zorgt een petroleummotor uit 1904 er voor dat de molen ook zonder

een zuchtje wind graan kan malen. Het is de enige locatie in Nederland, waar de maalderij en de molen bij elkaar staan.

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september	12.00 tot 17.00 uur

In 1256 was er al sprake van een parochiekerk in Sint Jansteen. Door de militaire activiteiten tijdens de Tachtigjarige Oorlog raakte de toren van de kerk zwaar beschadigd. In 1645 namen de Staatsen het Land van Hulst definitief in. De kerk namen ze in beslag. Drie jaar later kreeg de kerk een omwalling en werd het gebouw omgevormd tot fort. In 1681 werd de functie van de kerk weer religieus; nu als protestantse kerk. De katholieken mochten pas in 1791 een schuurkerk inrichten. In 1804 kregen ze eindelijk hun oude kerk terug. Deze was echter zeer vervallen.

Tussen 1857 en 1860 werd een nieuwe kerk gebouwd. Die was ontworpen door P. Soffers. In verband met de bouw zetten ze een steenbakkerij en een kalkbranderij op. De steenbakkerij bestond van 1850 tot 1876. De bakkerij leverde niet alleen ruim 1.300.000

stenen voor de nieuwe kerk, maar ze voorzag ook anderen van baksteen. De kalkbranderij verwerkte de Doornikse steen. Die was afkomstig van het oude kerkgebouw.

In 1898 werd de kerk uitgebreid met twee sacristieën. In 1927 werd een pastorie bijgebouwd. Die werd ontworpen door F.J.P. Rouleau.

Tegenwoordig doet de kerk onder andere dienst als brouwerij (Holy Spirits).

Open Monumentendag

Zaterdag 9 september	12.00 tot 17.00 uur
Zondag 10 september	12.00 tot 17.00 uur

STADSWALLEN & RAVELIJN IN HULST

In de twaalfde eeuw kreeg Hulst haar stadsrechten. Een stad moest kunnen worden verdedigd tegen de vijand. Daarom kreeg Hulst in de veertiende eeuw een aarden wal en gracht. Ongeveer een eeuw later verwoeste de Gentenaren die. Nieuwe vestingwerken werden aangelegd. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648) veroverde de strijdende partijen over en weer de stad op elkaar.

Telkens als Hulst een nieuwe overheerser kreeg, werden de verdedigingswerken verbeterd of uitgebreid.

Zo ontstond een imposante vesting omgeven door wallen en grachten. Die grachten noemen we Vesten. Hulst heeft een

Binnenvest en aan de zuidzijde ook een Buitenvest. In die vesten lagen ravelijnen. Dat waren verdedigings-eilanden. Er is er één bewaard gebleven. Die ziet u tijdens een wandeling op de stadswallen liggen, niet ver van de stadsmolen.

In totaal zijn de stadswallen zo'n 3,5 kilometer. Over de hele lengte ligt een wandelpad. Bovenop heeft u daar een prachtig uitzicht op de historische vestingstad.

In de jaren van weleer was men twee keer van plan geweest om de verdedigingswallen te slopen. Gelukkig ging dat niet door en kunnen we tot de dag van vandaag genieten van dit uniek stuk stadsgeschiedenis.

VELDKAPELLETJES IN OOST-ZEEUWS-VLAANDEREN

In Oost-Zeeuws-Vlaanderen vindt u her en der in het landschap veldkapelletjes. Er is een fietsroute gemaakt die u langs de kapelletjes - gebouwd voor de maagd Maria - voert. U vertrekt vanuit Kloosterzande en fietst onder andere langs Kruisdorp, Duivenhoek, Graauw, Zandberg en Hulst. Ook fietst u een deel langs de Westerscheldedijk. Het is een veelzijdige route. Als u de bovenstaande QR-code scant, krijgt u alle informatie over deze route.

ZONNETREIN IN HULST

De Zonnetrein rijdt op Open Monumentendag rondjes door Hulst. Stap op en onze vestingstad en nog meer komen aan u voorbij! U kunt elk half uur opstappen. Onderweg vertelt de chauffeur over alle monumenten en bezienswaardigheden. Onderweg is in- en uitstappen ook mogelijk.

De Zonnetrein start op de Grote Markt in Hulst. Daar is ook het eindpunt. De route gaat verder als volgt: Grote Markt - Steenstraat - bij de stadsmolen de stadswallen op - via Graauwse Poort - Zoutestraat (begraafplaats) - Maristenklooster - Zandstraat - Dubbele Poort - Frans van Waesberghestraat - Gentsestraat - Grote Markt.

Open Monumentendag

Zondag 10 september 12.00 tot 17.00 uur

De route is te volgen via de fietsknooppunten. U volgt daarvoor de volgende route:

11, 17, 16, 59, 67, 66, 62, 49, 47, 46, 57, 15, 54, 12, 19, 11.

De kapelletjes vindt u op de volgende plaatsen:

Clinge - in het bos achter Malpertuuslaan 9 (nabij knooppunt 53).

Nieuw Namen - hoek Tybaertstraat / Veerstraat (nabij knooppunt 60).

Zandberg - Willem Hendrikstraat - ter hoogte van de Beerweg (tussen knooppunt 62 - 66).

Graauw - bij overgang Dorpsstraat / Zandbergsestraat (nabij knooppunt 67).

Lamswaarde - Boudeloodijk - ter hoogte van de Jacob de

Waalstraat (nabij knooppunt 55).

Kloosterzande - Zoutelandsedijk 2 (tussen knooppunt 17 - 11).

Ossensisse - hoek Zeedorp / Langeweg (nabij knooppunt 11 - 18).

Vogelwaarde - hoek Zuidweg / Vogelweg (nabij knooppunt 54 - 15).

Vogelwaarde - hoek Margaretsedijk/Ravensweg (nabij knooppunt 15 - 57).

Vogelwaarde - Kerkhofpad 3b / 3c (nabij knooppunt 15 - 53).

Sint Jansteen - hoek Hogeweg / Tragel (nabij knooppunt 52 - 79).

In **Hulst** is in de Lyceumstraat 20 de bel uit de kapel van het voormalig Liduina ziekenhuis te zien (nabij knooppunt 47).

Colofon

TEKST

Deelnemers Open Monumentendag 2023

REDACTIE

Gemeente Sluis

Gemeente Terneuzen

Gemeente Hulst

ONTWERP

TiDi Media

DRUK

Gemeente Sluis

Gemeente Terneuzen

Gemeente Hulst

OPLAGE

700 exemplaren

WEBSITE

Voor meer informatie over de openingstijden, zie www.openmonumentendag.nl. De brochure is ook te downloaden als pdf op www.openmonumentendag.nl of via de volgende websites www.gemeentesluis.nl, www.terneuzen.nl, www.inulst.nl.

Deze brochure stelden we samen met de grootst mogelijke zorgvuldigheid. Toch kunnen er geen rechten ontleend worden aan de inhoud ervan. Heeft u vragen over deze brochure? Neemt u dan contact op met een van de deelnemende gemeentes.

